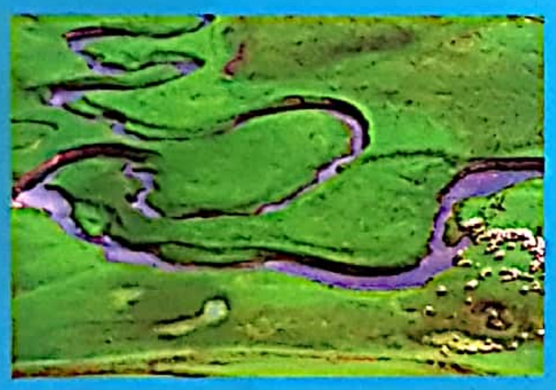
ORDU BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

MEMLEKET PUSULASI

ORDU











KÜLTÜR
YAYINLARI

CamScanner ile tarandı

ORDU
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

MEMLEKET PUSULASI

ORDU

EDİTÖRLER
Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi T. Ahmet ERTEK

CamScanner ile tarandı

İÇİNDEKİLER "ORDU İLİNİN COĞRAFYASI"

BÖLÜM 01 **ORDU İLİNİN JEOLOJİK-JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ** 09
Prof. Dr. Gürcan Gürgen / Ankara Üniversitesi

BÖLÜM 02 **ORDU İLİNİN HİDROGRAFYASI** 47
Prof. Dr. Gürcan Gürgen / Ankara Üniversitesi

BÖLÜM 03 **ORDU İLİNİN İKLİM ÖZELLİKLERİ** 77
Prof. Dr. Barbaros Gönençgil / İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 04 **ORDU İLİNİN BİYOCOĞRAFYASI** 91
Prof. Dr. Nurten Günal / Marmara Üniversitesi

BÖLÜM 05 **ORDU İLİNİN DOĞAL AFETLERİ** 117
Yrd. Doç. Dr. Tolga Görüm / İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 06 **ORDU İLİNDE MÜLKİ İDARE TAKSİMATININ KURULUŞ VE GELİŞİMİ** 131
Prof. Dr. Cemalettin Şahin / Marmara Üniversitesi

BÖLÜM 07 **ORDU İLİNİN NÜFUS ÖZELLİKLERİ** 145
Prof. Dr. Cemalettin Şahin / Marmara Üniversitesi

BÖLÜM 08 **ORDU İLİNİN YERLEŞME COĞRAFYASI** 197
Prof. Dr. Mustafa Özdemir / Atatürk Üniversitesi

BÖLÜM 09 **ORDU İLİNİN ARAZİ KULLANIMI, TARIM VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ** 287
Prof. Dr. İhsan Bulut / Akdeniz Üniversitesi

BÖLÜM 10 **ORDU İLİNİN SANAYİ FAALİYETLERİ** 331
Prof. Dr. Mustafa Özdemir / Atatürk Üniversitesi

BÖLÜM 11 **ORDU İLİNİN ULAŞIM ÖZELLİKLERİ** 353
Dr. Öğr. Üyesi T. Ahmet Ertek / İstanbul Üniversitesi

BÖLÜM 12 **ORDU İLİNDE TURİZM VE REKREASYON** 373
Prof. Dr. Mehmet Zaman / Atatürk Üniversitesi

BÖLÜM 13 **ORDU İLİNİN KÜLTÜREL FAALİYETLERİ VE COĞRAFİ İŞARETLERİ** 399
Prof. Dr. Mehmet Zaman / Atatürk Üniversitesi

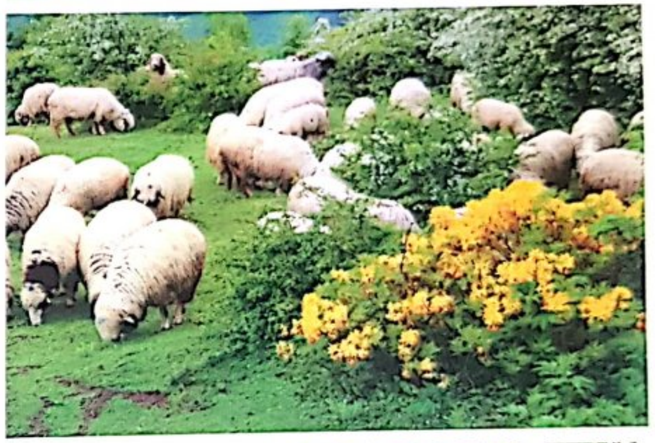
CamScanner ile tarandı

BÖLÜM 9

ORDU İLİNİN ARAZİ KULLANIMI, TARIM VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ

Prof. Dr. İhsan BULUT
Akdeniz Üniversitesi
ihsanbulut@akdeniz.edu.tr







CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

TARIM

Genel itibarıyla Ordu ilinde tarım alanları içerisinde en önemli üretim payına fındık sahiptir. İl geçim kaynakları arasında fındık en önemli tarım ürünü olup, Ordu ili nüfusunun yaklaşık %70- %80'lik kısmı doğrudan veya dolaylı olarak fındık üreticiliği ve toplayıcılığıyla geçinmektedir. Bazı yıllar değişmekle beraber, Türkiye de fındık üretiminin yaklaşık %30'dan fazlası bu ile aittir. Nitekim Ordu İli Ticaret Borsası verilerine göre 2015 yılında Türkiye fındık üretiminin % 33,7'si Ordu iline ait olup TÜİK verilerinden elde edilen yıllar bazındaki verilere göre üretimde Türkiye birincisidir. Fındık ve çay tarımının yapıldığı alanlarda iyi gelişme gösteren kivi üretimi de Ordu ili tarımında giderek önem kazanmaktadır. Özellikle son yıllarda Ordu ilindeki çalışmalar ve teşvikler sonucunda kivi yetiştiriciliği de yaygın hale gelmiş olup Türkiye kivi üretiminde Ordu Yalova ilinden sonra ikinci sıraya yerleşmiştir.

Ordu ilinin söz sahibi olduğu ikinci en önemli tarımsal faaliyet arıcılıktır. Özellikle arı yetiştiriciliği ve göçebe arıcılık şeklindeki hayvansal üretim bakımından bal üreticili-



Foto 1: *Ordu ili önemli tarım ürünleri.*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

ginde Türkiye'de söz sahibi bir ilimizdir. Neredeyse gezer arıcıların tamamı Ordulu arıcılar şeklinde nitelendirilmektedir. Türkiye de bal üretimini %12,8'lik bir bölümünü üreten Ordu ili sektörde 1.sırada olup, gezginci arıcılık uygulamalarıyla bu oranı giderek artıracaktır. Bal üretimi bakımından Ordu ilini Muğla ili takip etmektedir ancak Muğla'da üretilen balların çam balı olması nedeniyle bu iki ilin üretimi ve tüketici tercihleri birbirinden farklı önem taşımaktadır.

Ordu ili uzun yıllık tarımsal kullanım durumuna bakılacak olursa (Tablo 2) işlenen tarım alanları hektar bazında yıllar geçtikçe alan olarak küçülme ve azalama göstermektedir. Bunun en önemli temel sebeplerinden bir kaçı yıldan yıla değişen rekolte miktarındaki düşüş ve artışlar, mevsim dışı ekstrem olarak gerçekleşen don olaylarından dolayı zarara uğrayan çiftçilerin mahsul alamaması ve yıl sonrası ekimin gerçekleşmemesi ayrıca tarım alanlarının yerleşim alanlarınca giderek işgal edilmesidir. Yani İlde fındık tarım alanları büyümenin sınırlarına ulaşmış gözükmektedir. Hatta yerleşmeler genişledikçe fındık tarım alanlarında az da olsa gelecekte bir daralmanın olması muhtemeldir.

Tablo. 2'ye göre nadasa bırakılan tarım alanları yıldan yıla değişiklik göstermekte ve azalmakta olup, fındık başta olmak üzere uzun ömürlü bitkilerin kâr amaç-

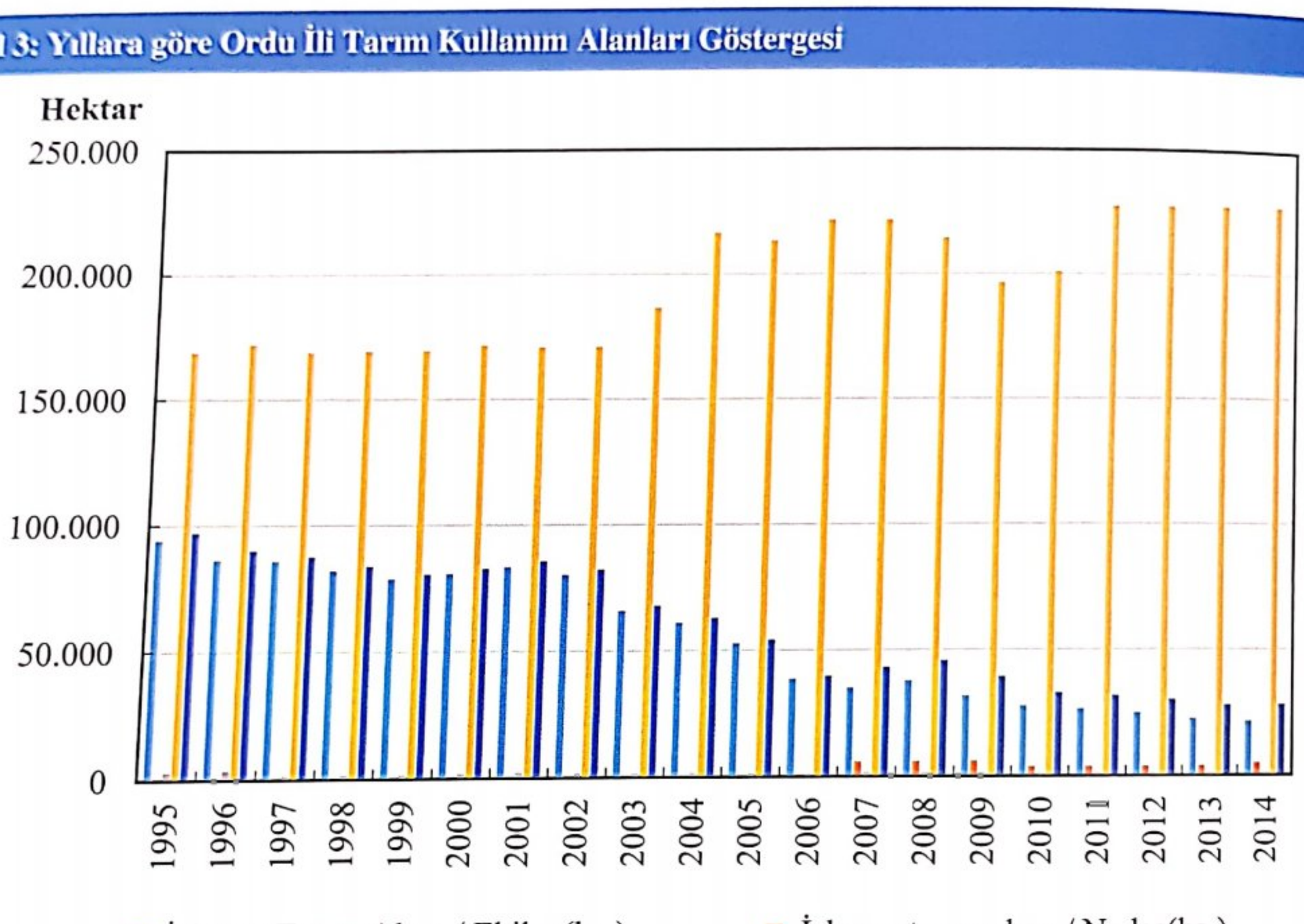
Tablo 2: Yıllara göre Ordu İli Tarım Kullanım Alanları

YIL	İşlenen Tarım Alanı / Ekilen(ha.)	İşlenen tarım alanı / Nadas(ha.)	İşlenen tarım alanı Sebze(ha.)	Toplam uzun ömürlü bitkilerin alanı(ha.)	Toplam işlenen tarım alanı(ha.)
1995	94.183	10	2.978	169.042	97.171
1996	86.405	103	3.624	172.231	90.132
1997	85.885	100	1.662	168.992	87.647
1998	82.161	0	1.780	169.436	83.941
1999	78.870	0	1.840	169.711	80.710
2000	80.787	0	2.091	171.747	82.878
2001	83.521	0	2.304	171.125	85.825
2002	80.351	0	2.008	171.199	82.359
2003	66.125	0	1.764	186.687	67.889
2004	61.175	0	1.785	216.847	62.960
2005	52.875	0	1.551	213.587	54.426
2006	38.699	0	1.224	221.855	39.923
2007	35.208	6.223	1.907	221.947	43.338
2008	37.878	6.223	1.810	214.620	45.911
2009	31.904	6.323	1.311	196.796	39.538
2010	27.808	4.003	1.296	201.132	33.107
2011	26.649	4.005	1.296	227.676	31.950
2012	24.951	3.990	1.346	227.630	30.288
2013	22.739	4.160	1.184	227.742	28.087
2014	21.601	5.293	1.278	227.733	28.176

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Şekil 3: Yıllara göre Ordu İli Tarım Kullanım Alanları Göstergesi



lı olarak gelir getiren bitki alanlarını oluşturması dikkat çekici bir şekilde bu ürünlere ayrılan alanların artmasına yol açmıştır. Gerçekten de tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere fındık alanları dışında ekiliş alanında genişleme görülen başka bir arazi sınıfı söz konusu değildir. Kuşkusuz bu durum arazinin engebeli yapısıyla ilgili olup, eğimli alanların da fındık tarımı olarak değerlendirilmesiyle de yakından ilgilidir (Tablo 2, Şekil 3).

2015 TUİK verilerine göre Ordu ili tarım kullanım alanları meyveler, içecek ve baharat bitkilerinin alanının %89'la listenin ilk sırasında yer aldığı bunu takiben tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekilen alanı %6, nadas alanlarını %4, sebze bahçeleri alanının %1, son olarak süs bitkilerinin alanının %0,3 lük bir dilime sahip olduğu görülmektedir (Tablo 3). Bu uğraşların arasında kesme çiçekçilik son dönemde gelişen önemli bir tarımsal faaliyettir. Ayrıca tarımsal faaliyetler bazında 2015 verilerine göre Ordu ilinde organik tarımla uğraşan çiftçi sayısı 710 kişidir.

Tarımsal ve hayvansal üretim değerlerine bakıldığı zaman gelişen teknoloji ve devlet teşvikleri, Ordu il tarım ve hayvancılık müdürlüğünün planlama ve stratejileri, ulaşım kolaylıkları ve uzman kontrolleri kapsamında yıldan yıla bir artış görülmektedir (Tablo 3, Şekil 4).

Ordu ilinde tarımsal üretimi meyvecilik, sebzecilik ve

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Tablo 3: Ordu İli Meyve Arazi Kullanım Alanı-Üretim-Ağaç Sayısı

ORDU	Grup adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Toplam ağaç sayısı
2011	Muz-İncir-Avokado-Kivi	2,44	7,78	220,00
	Turunçgiller	75,00	580,00	29,93
	Diğer Meyveler-Taş Çek. ve Yumuşak Çek.	682,00	18,41	814,67
	Zeytin ve Diğer Sert Kabuklular	2.273,443	105,08	112.711,143
	Çay (Yaş)	114,00	53,00	0,00
2012	Muz-İncir-Avokado-Kivi	2,65	8,78	224,29
	Turunçgiller	56,00	732,00	30,03
	Diğer Meyveler-Taş Çek. ve Yumuşak Çek.	206,00	20,39	814,04
	Zeytin ve Diğer Sert Kabuklular	2.273,322	150,50	119.759,903
	Çay (Yaş)	60,00	80,00	
2013	Muz-İncir-Avokado-Kivi	2,93	8,05	239,23
	Turunçgiller	15,00	472,00	22,45
	Diğer Meyveler-Taş Çek. ve Yumuşak Çek.	350,00	18,11	781,19
	Zeytin ve Diğer Sert Kabuklular	2.247,071	183,22	120.007,065
	Çay (Yaş)	50,00	62,00	
2014	Muz-İncir-Avokado-Kivi	2,94	3,29	236,20
	Turunçgiller	15,00	213,00	13,23
	Diğer Meyveler-Taş Çek. ve Yumuşak Çek.	343,00	11,32	756,74
	Zeytin ve Diğer Sert Kabuklular	2.273,982	85,39	120.735,085
	Çay (Yaş)	54,00	42,00	
2015	Muz-İncir-Avokado-Kivi	2,97	7,96	238,84
	Turunçgiller	13,00	209,00	13,37
	Diğer Meyveler-Taş Çek. ve Yumuşak Çek.	379,00	16,14	743,68
	Zeytin ve Diğer Sert Kabuklular	2.273,991	204,68	121.766,896
	Çay (Yaş)	50	47	

Kaynak: TUİK 2011-2015 yılları verilerinden yararlanılmıştır.

tarla tarımı açısından sınıflandırdığımızda ağırlıklı olarak meyveciliğin hakim olduğu bunun da fındık üretimi ile ilgili olduğu ifade edilebilir. Fındıkla birlikte elma, kivi, armut ve cevizin de önemli üretim miktarları söz konusudur (Tablo 4,5 ve 6, Şekil 5, 6 ve 7).

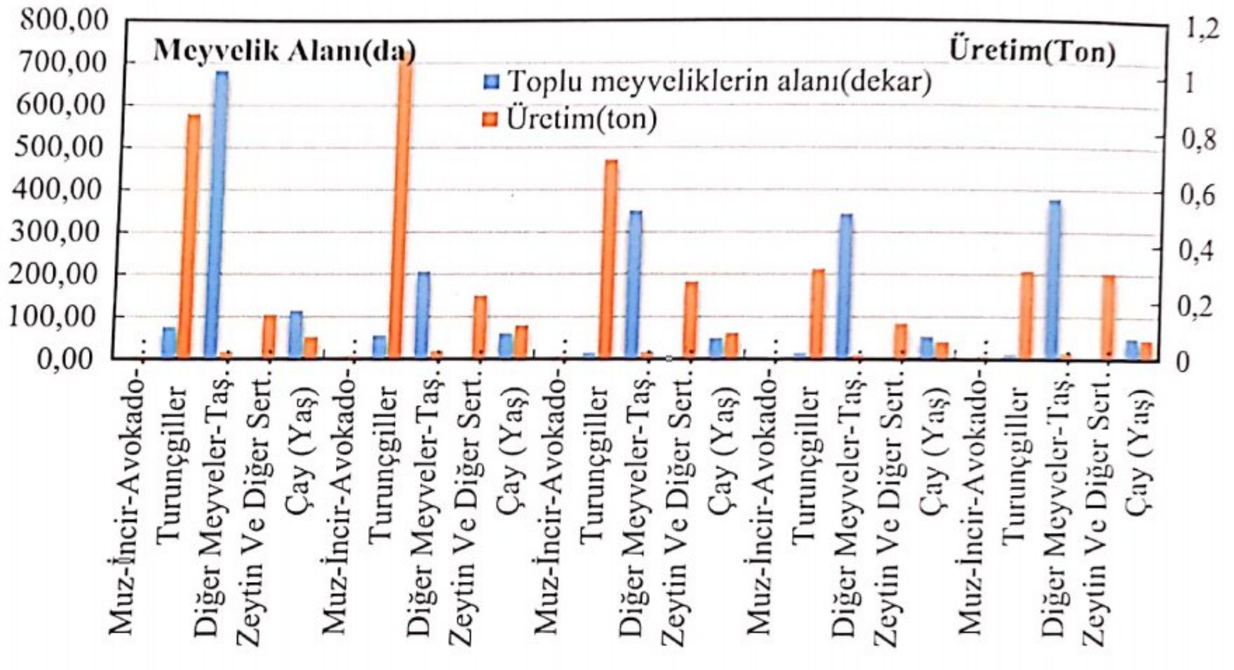
Bu genel tablonun aksine tarımsal üretimde önemli olan belli başlı tarla ürünleri patates, mısır, buğday şeklinde sıralanabilir ancak tüm bu ürünlerin ekiliş ve üretiminde son 10-15 yıl içerisinde önemli azalmalar dikkati çekmektedir. Bunun en basit açıklaması fındık, kivi ve arıcılığın dışında hiçbir ürünün ticari olarak üretilmemesi şeklinde yapılabilir. Gerçekten de Tablo 5ve Şekil 6'nın incelenmesinden anlaşılacağı gibi 2002 ile 2015 yılları arasında bu ürünlerin üretiminde ciddi azalmalar söz konusudur.

Türkiye'de mısır ekim alanlarının en geniş alan kapladığı bölge Karadeniz Bölgesi'dir. Bölgede ekim alanlarını daha fazla artırmak mümkün değildir çünkü bölgenin fiziki

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Şekil 4: Meyve Arazi Kullanım Alanı-Üretim-Ağaç Sayısı TUİK Uzun yıllık verilerine göre;

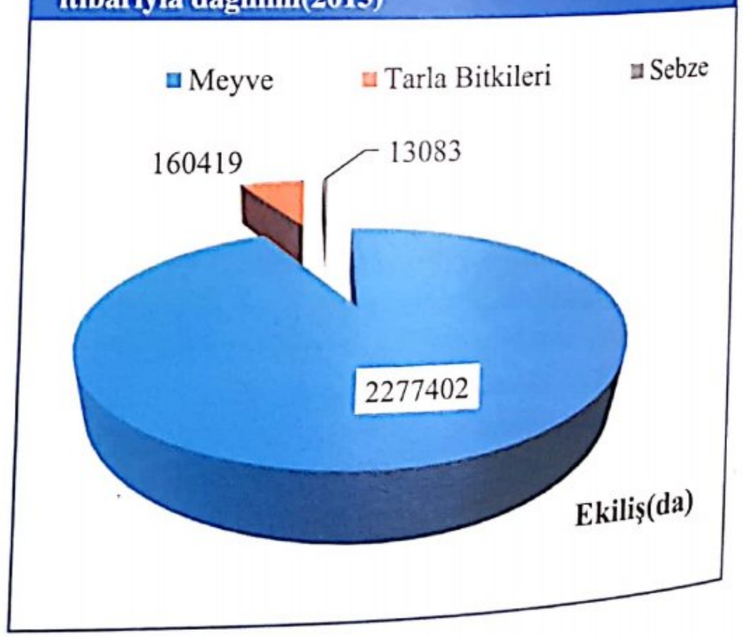


coğrafya şartları dolayısıyla zaten ekim yapılabilecek alanlar dardır. Ayrıca ekim alanlarının bir kısmı da çay, fındık gibi diğer zirai ürünlere ayrıldığından mısır ekim alanlarını çok genişletmek mümkün görünmemektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ise mısır ekim alanları bakımından ilk sırayı Ordu ili alır. Ordu ilinin mısır üretimi ise 70 ton kadardır.

Ordu ili meyve ekili-dikili alanlarına bakıldığı zaman yıllık süreçte alanlardaki rakamsal veriler ışığında kapladığı alan üzerinde dalgalanmalar mevcuttur. Bu dalgalanma iklim ve çiftçi gelirleriyle bağdaştırılarak açıklanabilmektedir.

Meyve cinsi açısından en önemli gelişim gösteren meyve türü muz-incir-avokado-kivi grubunda yer almakta olan Kivi meyvesidir. Kivi, bölgenin diğer önemli tarım ürünlerinden biridir. Fındık ve çayın yanında ilave gelir olması amacıyla yetiştiriciliğine başlanan kivi, zamanla bölgede yaygınlaşmıştır. Gümüşhane hariç Doğu Karadeniz Bölgesi'nin bütün illerinde yetiştiriciliği yapılmaktadır. 2011 yılı itibarıyla

Şekil 5: Ordu ili Tarım arazilerinin ekiliş durumu itibarıyla dağılımı(2015)



CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Tablo 4: Ordu ili Tarım arazilerinin ekiliş durumu itibarıyla dağılımı(2015)

Arazi Kullanımı	Alan(da)
Tarla Bitkileri	160.419
Meyve	2.277.402
Sebze	13.083

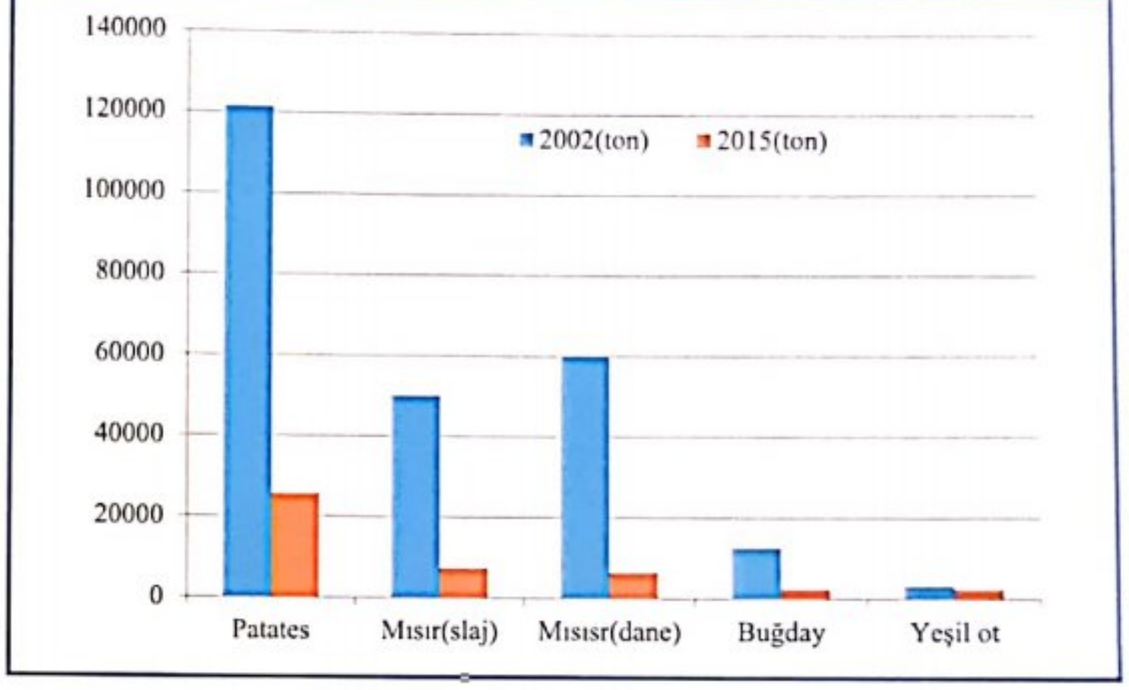
Tablo 5: Ordu ili Tarla bitkileri üretim durumu (2015)

Ürün Adı	2002 üretim (ton)	2015 üretim(ton)
Patates	121.458	25.753
Mısır(Hasıl-Silajlık)	50.172	7.426
Mısır (Dane)	60.167	6.450
Buğday	12.657	2.561
Yeşil Ot	3.260	2.429

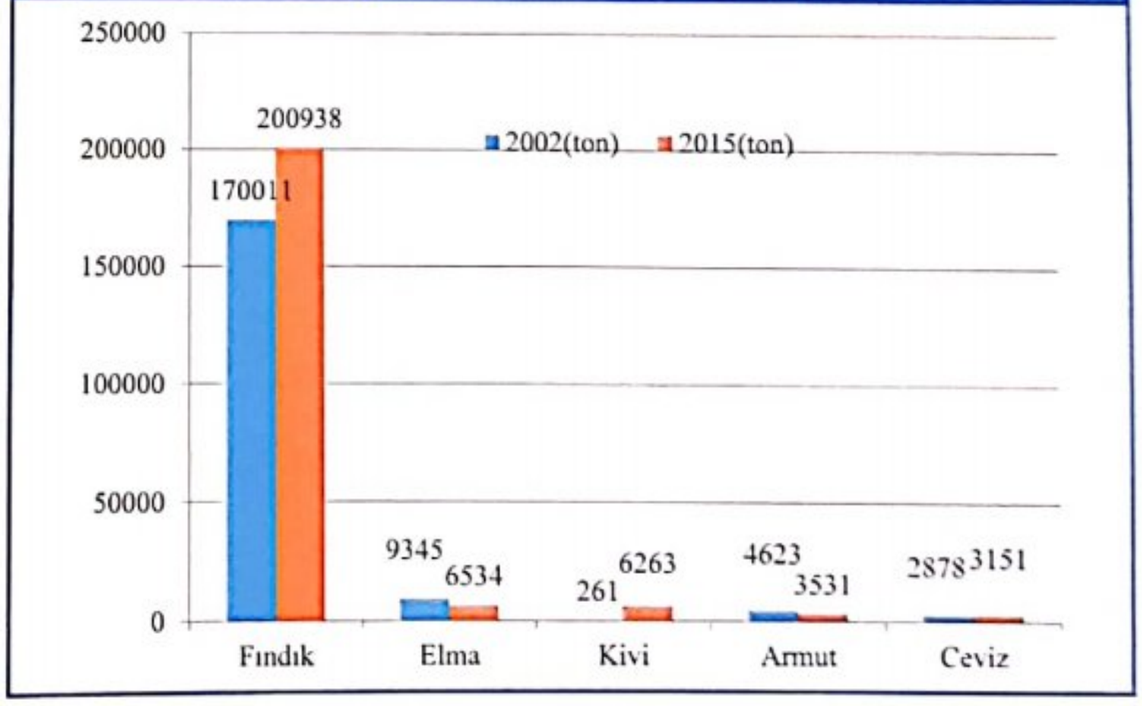
Tablo 6: Ordu ili Meyve Üretiminin türler itibarıyla dağılımı(2015)

Meyve türü	2002 Üretimi(ton)	2015 Üretimi (ton)
Fındık	170.011	200.938
Elma	9.345	6.534
Kivi	261	6.263
Armut	4.623	3.531
Ceviz	2.878	3.151

Şekil 6: Ordu ili Tarla bitkileri üretim durumu (2015)



Şekil 7: Ordu ili Meyve Üretiminin türler itibarıyla dağılımı(2015)



Tablo 7: Fındık Meyvesi İhracat Payı

Karadeniz	2016 ürünü(ton/iç)	2015 ürünü(ton/iç)	Toplam(ton/iç)	Değer tutarı($)
AB ülkeleri	3.216,8	4.179,60	7.396,4	6.891,3547
AB dışındaki Avr. Ülkeleri	548,00	180,30	728,30	6.565,459
Denizaşırı ülkeler	190,30	322,50	512,80	4.713,561
Diğer ülkeler	132,60	200,60	333,20	3.130,282
Toplam	4.087,7	4.883,0	8.970,7	83.322,849

Kaynak: Ordu Ticaret Borsası 2016 (Yıllık ihracat verilerinin verildiği 2016 değerleri 9 aylık eylül ayına kadar olan verilerden elde edilmiştir).

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

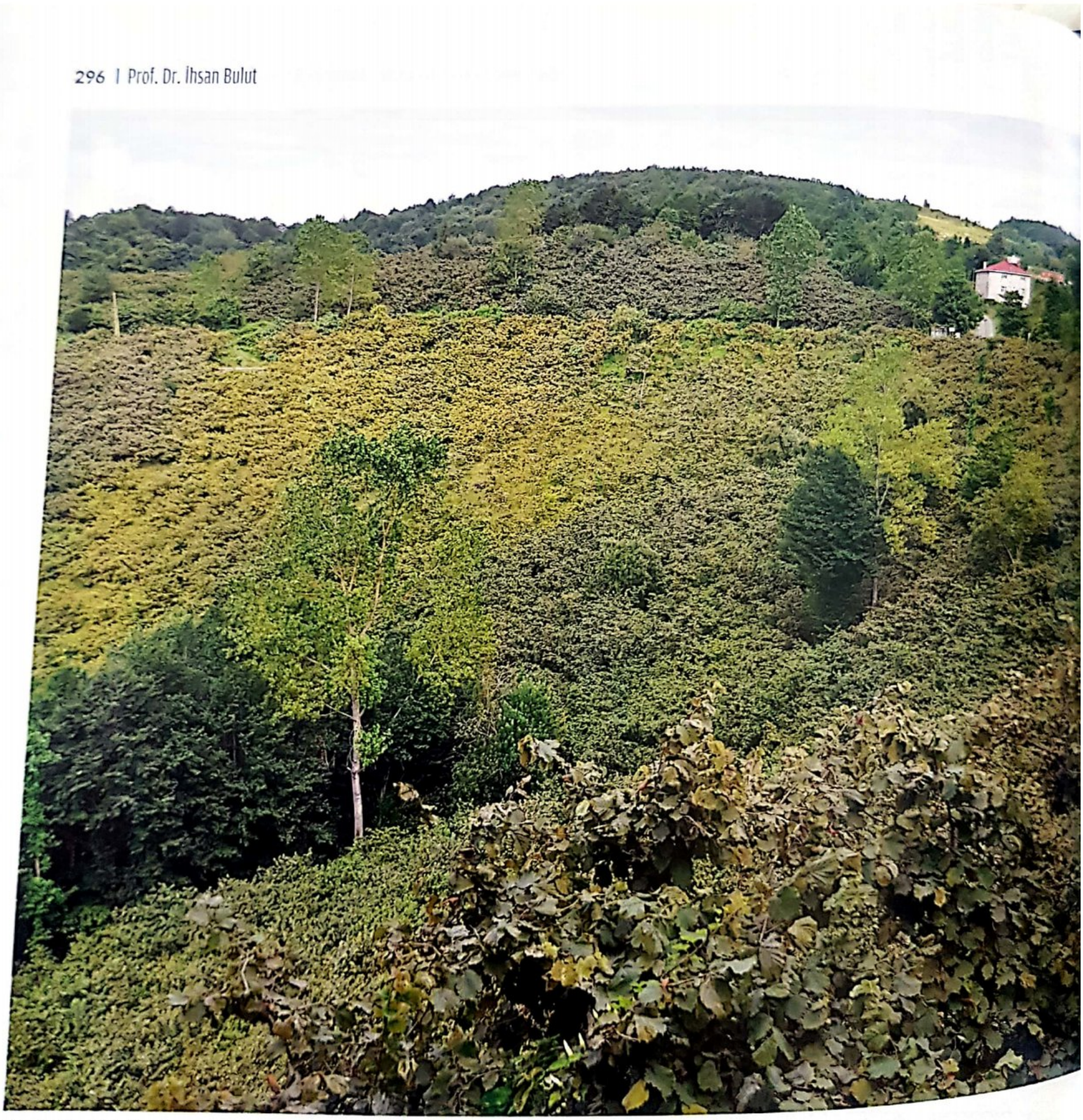


Foto 2: *Fındık bahçesi.*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı









Foto 3: *Fındık çotanakları (potak) (Cemalettin Şahin)*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı



Foto 4: *Bahçede fındık toplayan işçiler*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı



(Hatice Aydın)





(M. Güney)

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı



Foto 5: *Kurutulmuş kapsül fındığın patoza verilmesi (Lütfi Aydın).*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı





Foto 6: *Kapsül fındık harmanı (Muzaffer Günay).*

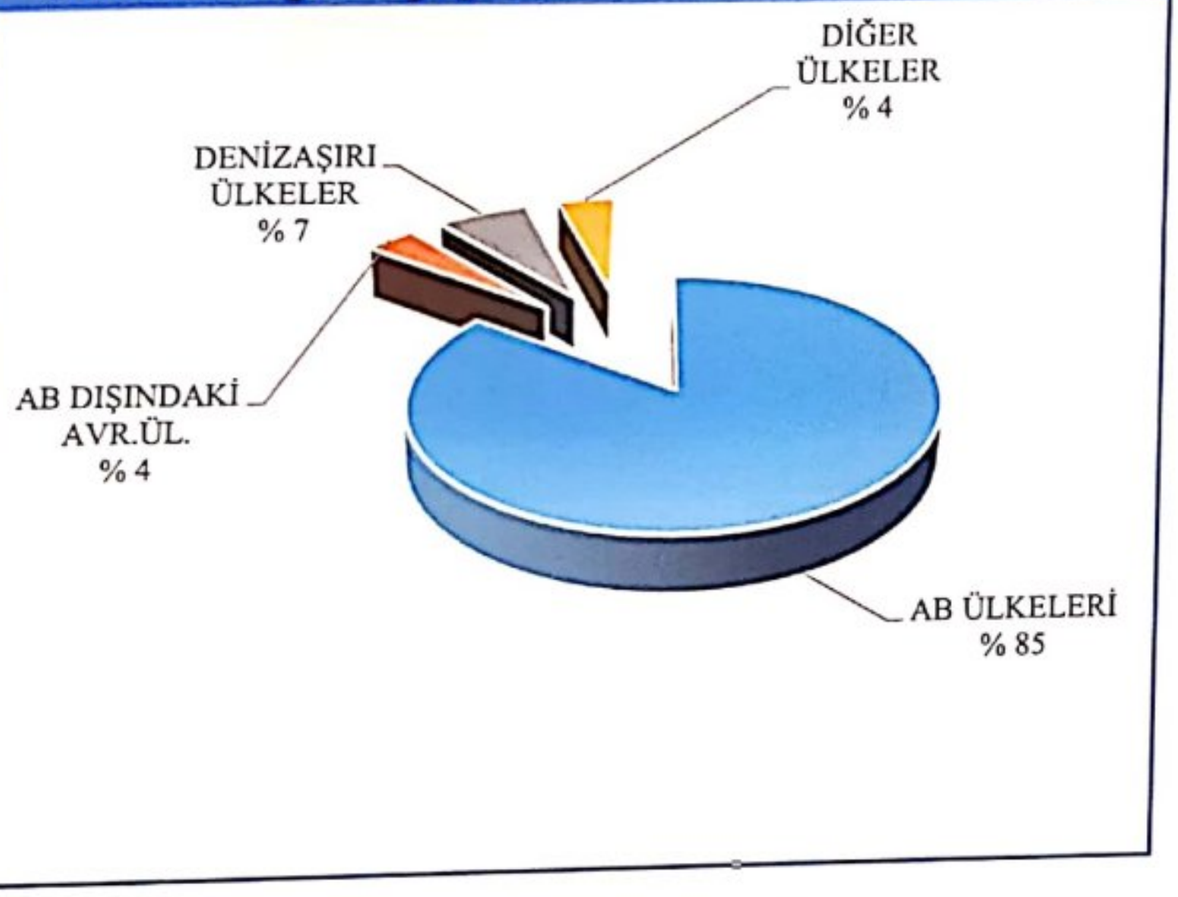


Foto 7: *Bir evin çatısında kurutulmaya bırakılmış çeç fındık ve tekleme seçimi (Muzaffer Günay).*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

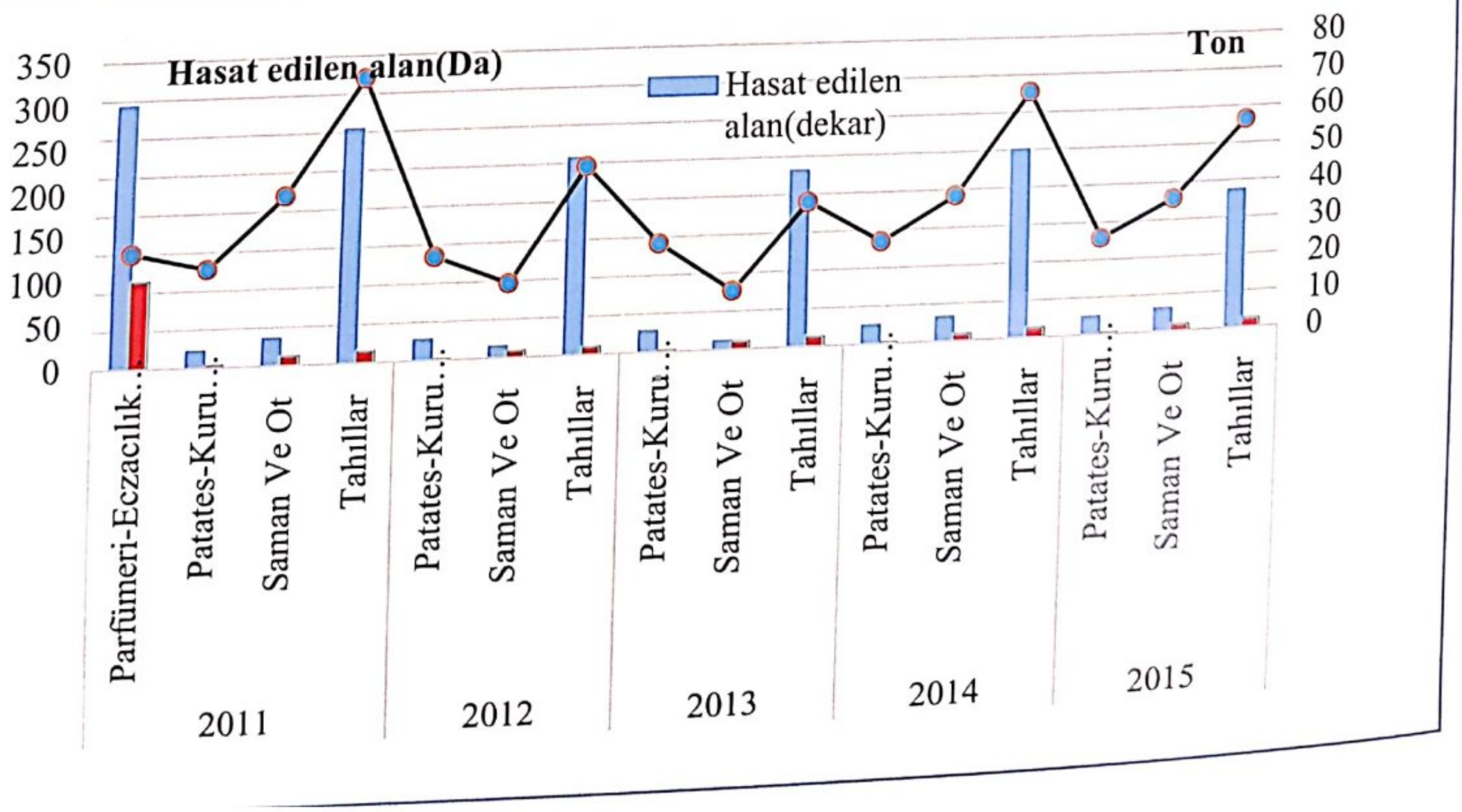
Şekil 8: 2015 yılı Ordu ili Fındık İhracatındaki Ülkelerin toplam payı



Türkiye'deki kivi üretim alanlarının %56'sının Doğu Karadeniz Bölgesi'nde olduğu ve üretimin %53'ünün bu bölgeden karşılandığı görülmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin verimine yakın olmakla birlikte ülke ortalamasının altındadır. Ordu ve Artvin illerinde yetiştirilen kivilerin verim değerleri bölge içi kıyaslamada daha iyi seviyededir. Özellikle Rize ilinde çaylık alanlarda hem kivi hem de çay üretiminin beraber yapılması her iki ürünün de verimini düşürmesine rağmen alan başına elde edilen toplam geliri tek ürüne kıyasla yükseltmektedir. Bu meyve yıldan yıla üretimi arttırılarak Ordu ilinde gelişen bir ürün haline gelmiştir. İklim şartlarının uygunluğu ve çiftçilerin bu ürünün yetiştirilmesi için budama ve sağlıklı yetiştirme eğitimlerinin verilmesi ayrıca diğer ürünlere nazaran gelir getirici bir ürün olması, devlet desteği ile geliştirilen bir ürün olması bu üründen alınan hektar başına

Şekil 9: Tarımsal ve Bitkisel Üretim Göstergeleri 2011-2015



CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

verimin artmasına neden olmuştur. Ayrıca Türkiye geneli üretimde Yalova ilinden sonra Ordu ilinin ikinci sıraya yerleşmesine yol açmıştır. 2011 yılında ilin ekiliş alanları 2436 ha.a ulaşmış olup ülke üretiminin %13.5'ini oluşturmaktadır. Üretim miktarı ise 5951 tonla ülke üretiminin %20,3'ünü karşılamaktadır.

Turunçgiller grubunda yer alan meyvelerin 2012 yılından sonra üretim alanlarında daralmaya gidilmiştir. Üretim alanlarının daralmasıyla beraber kaçınılmaz olarak üretim miktarında değişimler gözlenmiş ve üretim miktarı düşmüştür.

Diğer meyveler taş çekirdekli ve yumuşak çekirdekli grubuna bakıldığı zaman (elma, armut, şeftali, ayva vb.) kapladığı alan bakımından 2012 yılı ile 2014 yılları arasında dikim ve yetiştirme alanlarında daralma görülmüştür. Kapladığı alanın hektar bakımından en fazla olduğu yıl 2011 yılıdır. 2011 yılı sonrası bu meyve grubunun alanında yıldan yıla değişimler vardır. Alanla-

Tablo 8: Tarımsal ve bitkisel üretim verileri

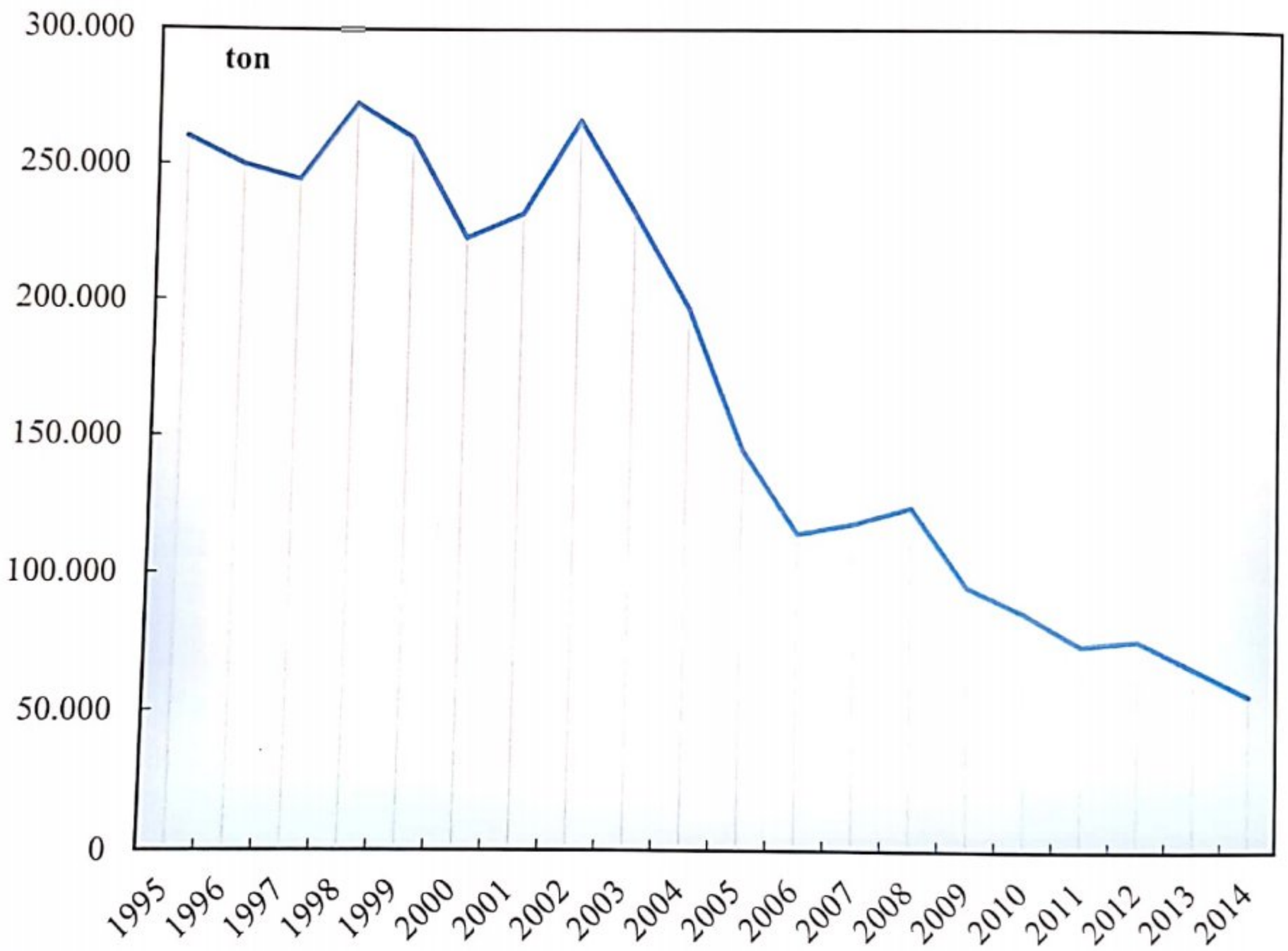
Yıllar	Grup adı	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
	Parfümeri-Eczacılık vb.Bitkiler-Sekerpancarı ve Yem Bitkileri Tohumları	300	30	100
2011	Patates-Kuru Baklagiller-Yenilebilir Kök ve Yumrular	19,543	25,578	3,111
	Saman ve Ot	31,591	44,045	10,918
	Tahıllar	266,2	74,163	13,527
	Patates-Kuru Baklagiller-Yenilebilir Kök ve Yumrular	23,996	26,884	1,594
2012	Saman ve Ot	13,289	19,424	8,224
	Tahıllar	224,926	49,188	8,893
	Patates-Kuru Baklagiller-Yenilebilir Kök ve Yumrular	24,254	28,403	1,664
2013	Saman ve Ot	10,084	15,447	9,025
	Tahıllar	202,584	37,995	11,364
	Patates-Kuru Baklagiller-Yenilebilir Kök ve Yumrular	21,886	27,03	1,733
2014	Saman ve Ot	28,469	38,497	8,087
	Tahıllar	219,114	65,561	11,408
	Patates-Kuru Baklagiller-Yenilebilir Kök ve Yumrular	21,450	25,897	1,759
2015	Saman ve Ot	27,472	35,757	8,01
	Tahıllar	163,229	56,442	11,199

Kaynak: TÜİK 2011-2015 Yılı verilerinden faydalanılmıştır.

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Şekil 10: Yıllara Göre Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarı(Ton)



rın daralmasına bağlı olarak bu meyve grubunun üretimi yıldan yıla giderek azalma eğilimi göstermiştir.

Zeytin ve diğer sert kabuklular grubunun alan genişliğinin en önemli sebebi sert kabuklu Fındık meyvesinin varlığı ve Ordu ilinde yaygın olarak yetiştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Gerek alan, gerek üretim gerekse ağaç sayısı yıllar geçtikte artış eğilimi göstermiştir. Ordu ilinde üretilen fındıkların cinsinin ve kalitesinin Avrupa standartlarında olması ile ihracat sürecinin yolunu açmıştır.

Yaklaşık 5 bin yıldır tanınıp, bilinen fındığın en büyük üreticisi. Türkiye'dir. Dünya fındık üretiminin %75'ini karşılayan ülkemizde yıllık üretim ortalama 550-600 bin ton seviyelerindedir.

Doğu Karadeniz, %61 pay ile fındık alanlarının en geniş olduğu bölgedir. Ordu ili toplam fındık alanların %33'üne, Giresun ise %17'sine sahiptir. 2011 yılında Ordu ili Türkiye toplam fındık üretiminin %23'ünü karşılamıştır.

Ordu ili 5 yıllık tarımsal ve bitkisel üretim verilerine göre 2011 yılındaki yükseliş trendi yeni yıl itibarıyla kendini düşüşe bırakmıştır. Tarımsal ve bitkisel üretim grupların içinde parfümeri-eczacılık vb. bitkiler-şekerpancarı ve yem bitkileri tohumları, patates-kuru baklagiller-yenilebilir kök ve yumrular, saman ve ot, tahıllar bulunmaktadır. Ordu ilinde nadasa bırakılan tarım alanlarının azlığı genel olarak tarım arazilerinin fındık tarımına ayrılmasıyla ilgilidir. Yıllık iklim şartlarının uygunluğuna bağlı olarak ekilen-dikilen tarım ürünleri farklılık gös-

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Tablo 9. Ordu ili tahıllar ve diğer bitkisel ürünler üretim verileri(ton)

YIL	Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı (ton) : Toplam	Parfümeri, eczacılık vb. bitkiler, şekerpancarı ve yem bitkileri tohumları	Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular	Saman ve ot (yem bitkileri)	Tahıllar
1995	260.389	389	105860	30073	124067
1996	250.181	160	112178	37130	100713
1997	244.543	132	127213	10791	106407
1998	272.778	509	94134	74958	103177
1999	260.066	110	109870	43341	106745
2000	222.955	390	114803	6732	101030
2001	232.043	98	115960	23155	92830
2002	266.625	100	121816	55481	89228
2003	232.677	103	130895	9204	92475
2004	197.128	314	99967	22213	74634
2005	145.180	171	56754	21223	67032
2006	114.424	125	42096	28607	43596
2007	118.281	175	52351	25742	40013
2008	124.111	194	44869	32966	46082
2009	95.201	194	31995	26759	36253
2010	85.748	30	32187	18088	35443
2011	74.059	30	25578	18467	29984
2012	76.097	25	26884	19427	29761
2013	66.268	25	28403	15447	22393
2014	56.588	-	27030	11462	18096

Kaynak: TÜİK uzun yıllık verilerinden yararlanılmıştır.

termektedir. Bu nedenle tarımsal ürün çeşitlerinde yıldan yıla alınan üretim ve verim miktarları değişiklik göstermektedir.

Ordu ilinin nüfusuna bakıldığı zaman nüfus toplamının yaklaşık %70-%80'lik kısmının bu meyve üretimiyle uğraştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yaşlı fındık dallarının kesimi, zararlı otlarından temizlenmesi, ayrıca budama ve aşılama konularında çiftçilere eğitim verilmesi birim alandan alınan verimin yükselmesine, üretimin artmasına dal ve ocak sayısının çoğalmasına yol açmıştır. Bu önlemlerin sonucunda Ordu ili sert kabuklu meyveler üretimi grubunda yer alan Fındık üretiminde Türkiye genelinde 1. sıraya yükselmiştir(Ordu Tic. Borsası 2015).

Çay bitkisi dağılımı ve ordu ili şartları incelendiğinde yıllık bazda çay bitkisi alanlarında ve üretimde diğer grup meyvelerle karşılaştırıldığında pek değişim görülmemiştir. Çay tarım alanlarının doğu sınırında kalan Ordu'da çay tarımı fındık tarımı kadar gelişmemiştir (Tablo 8).

Uzun yıllık tarımsal üretim ve verilerine bakıldığı zaman (Tablo 9) Ordu ili parfümeri, eczacılık vb. bitkiler, şeker-

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

HAYVANCILIK

Tarımsal faaliyetlerle birlikte ele alınması gereken hayvancılık faaliyetleri de Ordu ili kırsal kesim ekonomisinde oldukça önemlidir. Ordu ilimiz de Karadeniz Bölgesi'nde geleneksel olarak sürdürülen ve yaygın bir şekilde gerçekleştirilen yaylacılık faaliyetleriyle sürdürülmektedir. Bunun sonucu olarak ilin hayvancılık potansiyeli önemli olup, hem hayvan varlığı hem de hayvansal ürün üretimi açısından oldukça zengindir. Tüm ülkemizde olduğu gibi Ordu ilimizde de hayvancılıkla ilgili gelişmeler sayısal artıştan çok ıslah ve kültür ırklarının çoğaltılmasına bağlı olarak verim ve nitelik açısından sağlanmaktadır. Gerçekten de hayvan sayısı bakımından artışlar incelendiğinde (Tablo 11) büyükbaş hayvancılıkta 1995-2003 yılları arasında diğer hayvan yetiştiriciliği faaliyetlerine göre artış görülmektedir. Fakat 2003 yılı ve sonrasında tüm ülkede yaşanan hayvan sayısı azalması nedeniyle Ordu ilinde de büyükbaş hayvan sayısında azalmalar görülmüştür. Ancak bu konuda yapılan teşviklerle et süt verimi yüksek hayvan türlerinin artırılmasına çalışılmaktadır. Özellikle jersey cinsi sığırlardan daha fazla süt verimi sağlamak için yavruların çok erken aylarda kesilmesi hayvan sayılarının azalmasındaki en önemli etkendir. Mera ve yayla hayvancılığı geleneği ekonomik yapıda hayvancılığın önemini sürdürmesinin nedenidir.

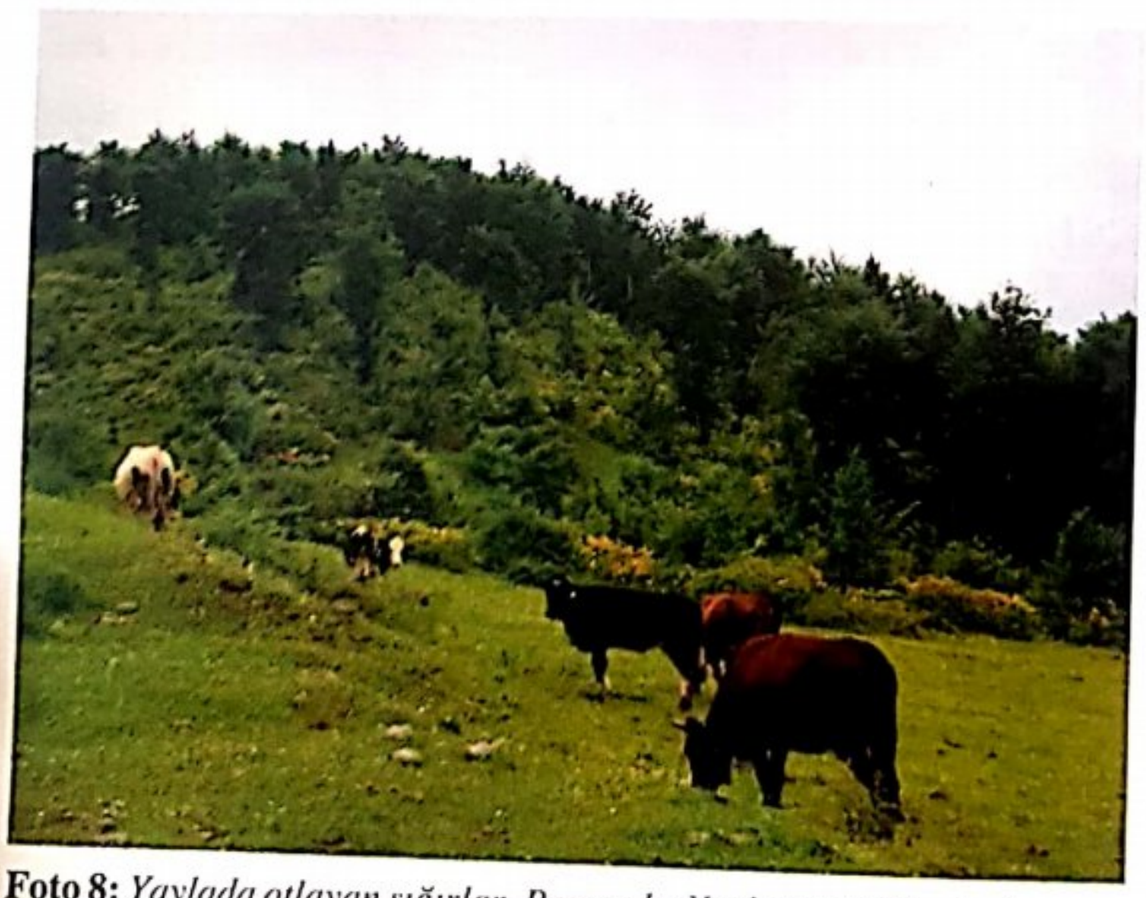


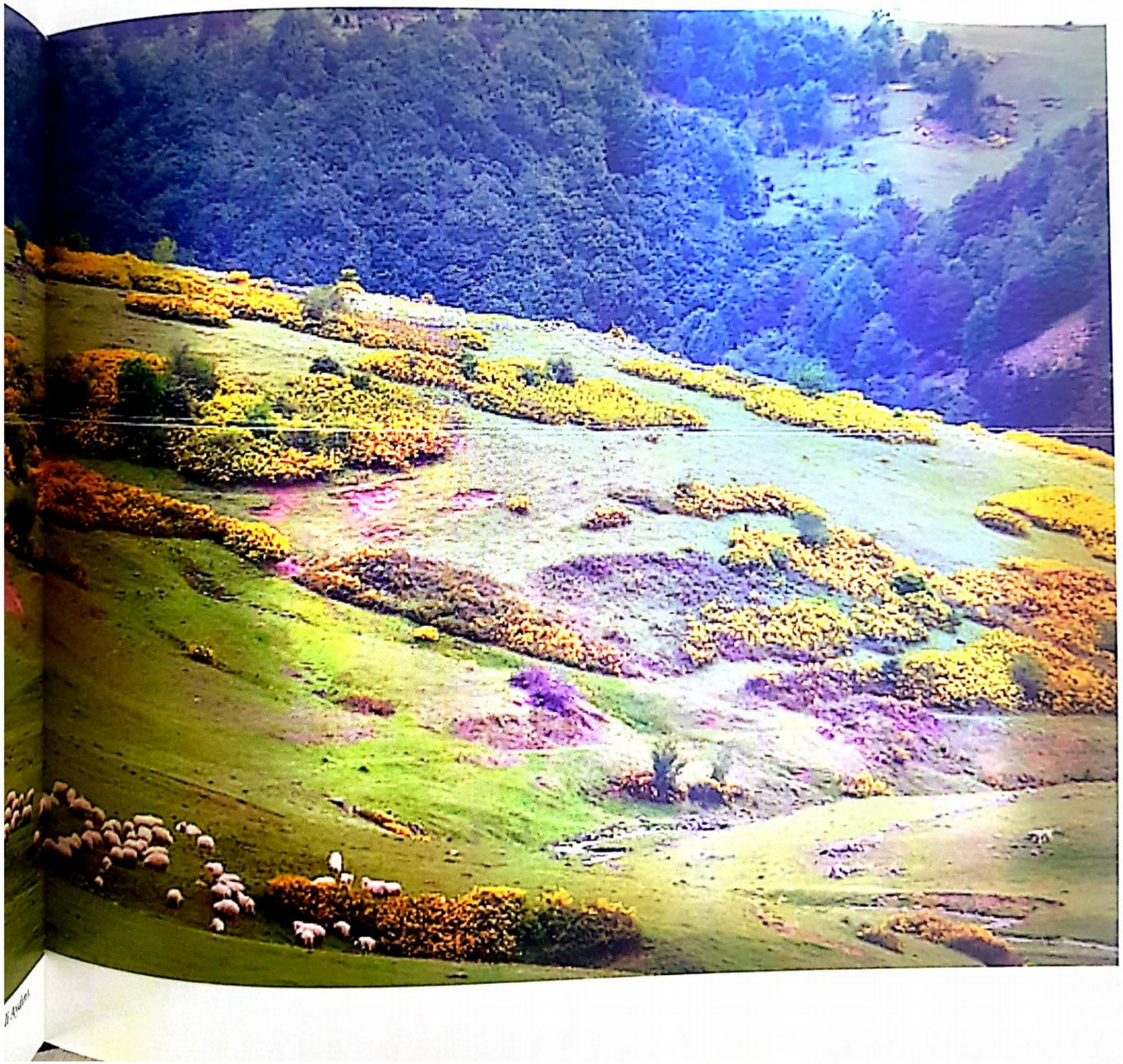
Foto 8: *Yaylada otlayan sığırlar, Perşembe Yaylası (Lütfi Aydın).*



Foto 9: *Küçük ve büyükbaş hayvanlar, Fırınönü Yaylası, Kumru (M. Ali Aydın).*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı



CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Ordu ili hayvancılığında büyükbaş hayvancılık büyük önem taşımaktadır. Toplam büyük baş hayvan varlığının %75-85'ini melez ve kültür ırkı hayvanlar oluşturmaktadır. Yerli ırk sığır sayısı önemli ölçüde azalarak % 14.1' e gerilemiştir. Dolayısıyla geçim tipi hayvancılıktan büyük ölçüde ticari hayvancılığa doğru önemli bir gelişme olduğu söylenebilir.

Ordu ilinde büyükbaş hayvan besleyiciliği içinde baş sayısı olarak en fazla pay 2 yaş ve üzeri inek türüdür. Bazı yıllarda veri alınamaması ve sayımın yapılamaması neticesinde (Örneğin: 2 yaş altı sığır sayısı) tür özelliklerinin ayrımı ve hayvan baş sayısında yıllık artış ve azalışa bağlı olarak dalgalanma gözlenmektedir. Tablonun incelenmesinden çıkarılacak en önemli sonuç son on beş yıldan beri tüm hayvan cins ve hayvancılık branşlarında önemli azalmalar yaşanmıştır. Ancak son beş yılda ise artan teşvikler sayesinde yeniden bir artış eğilimi anlaşılmaktadır. Bu tablodaki erkek sığır sayıları et üretimi bakımından dişi inek sayıları süt üretimi açısından önem taşımaktadır.

Küçükbaş hayvancılık açısından da Ordu ili yaylaları ve orman üst sınırındaki alpin çayırlar katındaki meralar çok büyük önem taşımaktadır. Bölgede 2015 yılı itibarıyla 125.000 kadar küçükbaş hayvan beslenmekte olup bunun tamamına yakını ülkemiz için ehli bir endemik koyun türü olan Karayaka cinsidir. Özellikle Karadeniz kıyı gerisi dağlık alanlarda beslenen bu koyunlar aynı zamanda bir kültürün de göstergesi niteliğindedir. Karayaka koyun yetiştiriciliği genellikle



Foto 10: *Yaylada manda, Perşembe Yaylası (Lütfi Aydın).*

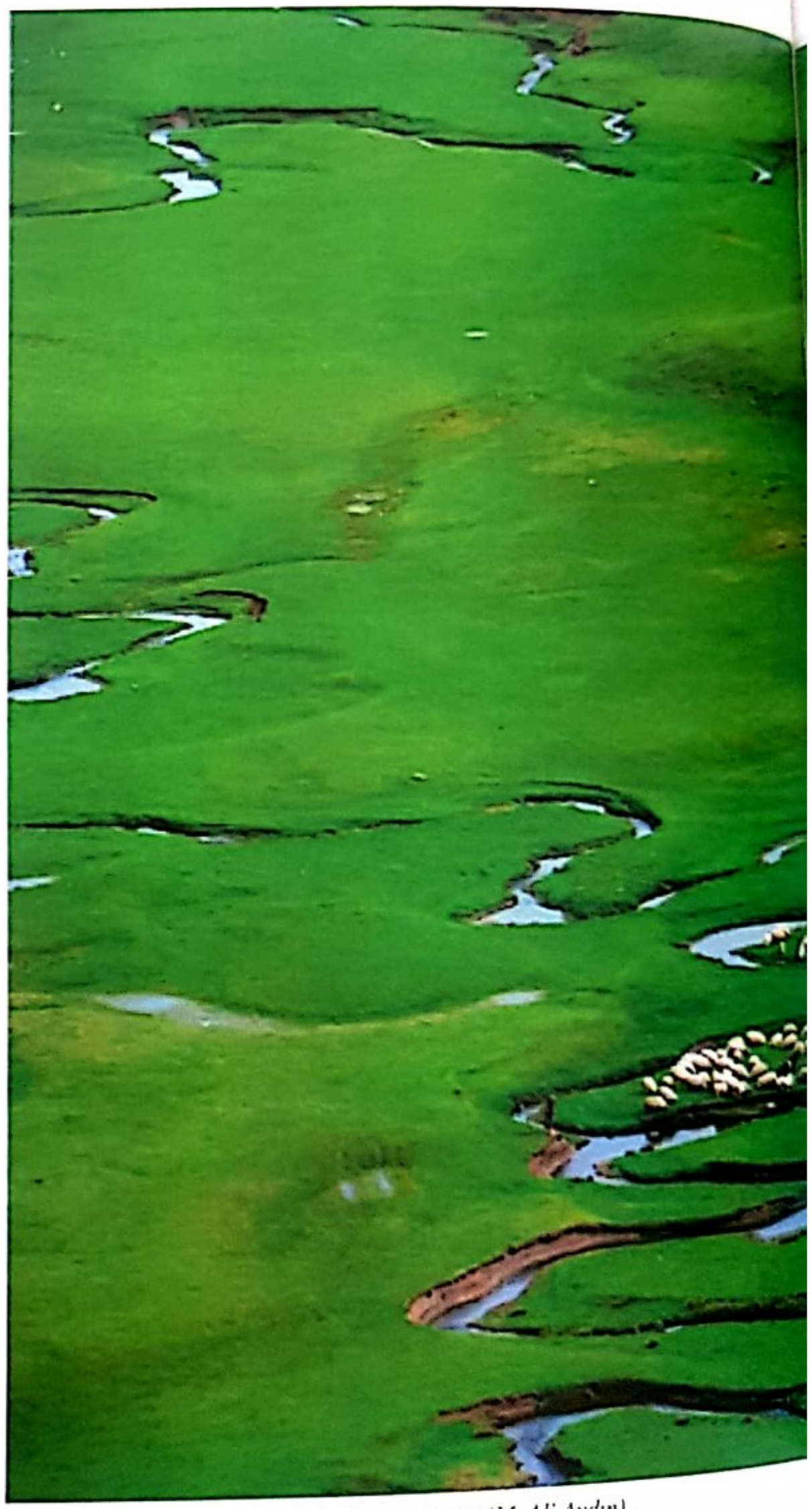


Foto 11: *Perşembe Yaylası'nda koyun sürüsü (M. Ali Aydın).*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı



CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı



Foto 12: *Yaylada koyun sürüsü ve çobanlar (M. Ali Aydın)*

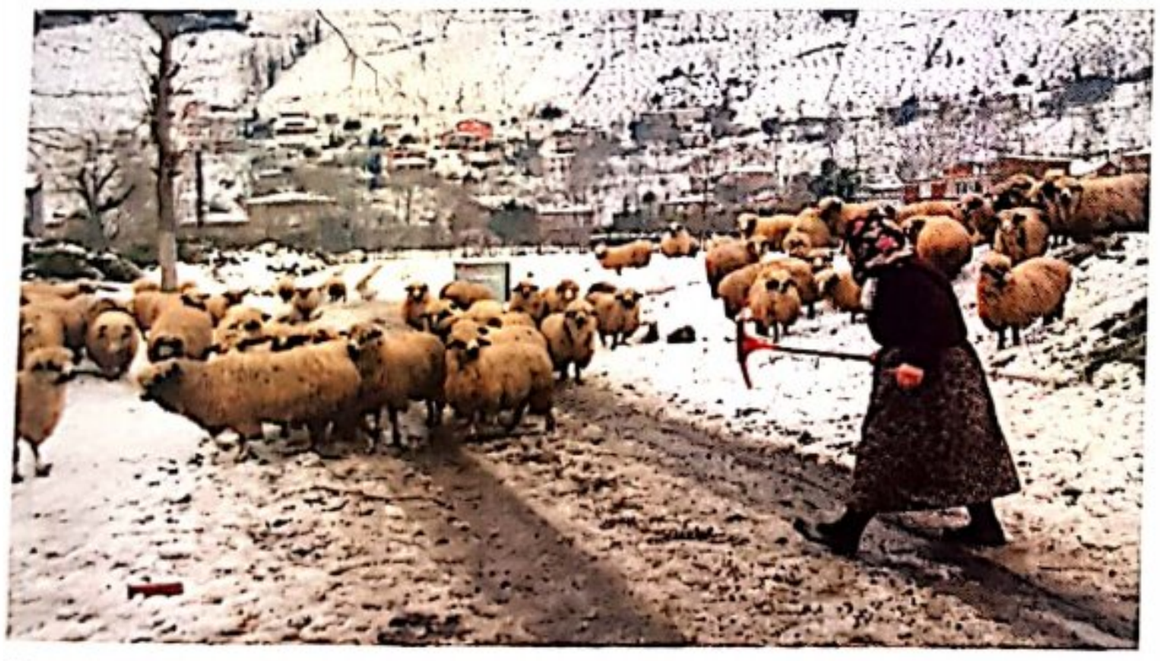


Foto 13: *Koyun ilde yetiştirilen en önemli küçükbaş hayvandır (Lütfi Aydın).*

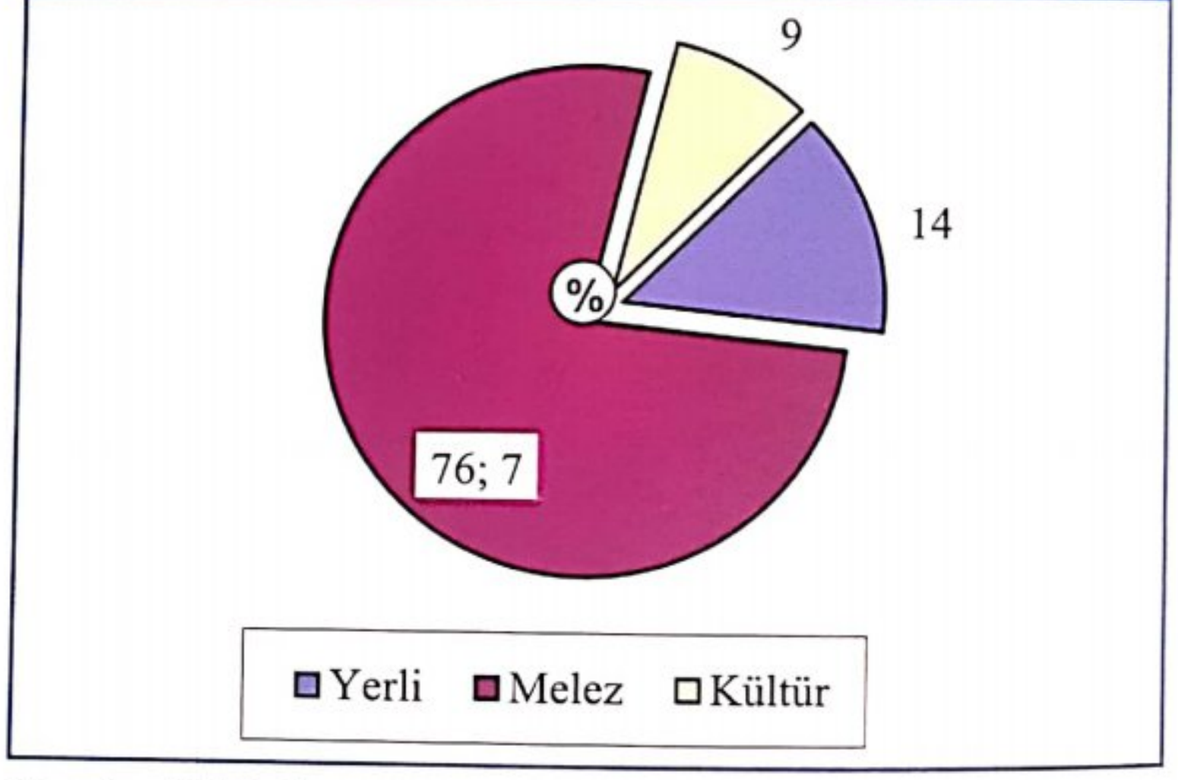


Foto 14: *Koyun yetiştiriciliği önemli hayvancılık faaliyetlerindendir. Kurşunçal, Perşembe (M. Ali Aydın).*

Tablo 11. Ordu İli Hayvancılığının Türlere Göre Dağılımı(2015)

	Büyük Baş Hayvancılık	
Hayvan türü	**Hayvan sayısı**	**%' si**
Sığır Yerli	15.583	14.1
Sığır Melez	84.917	76.3
Sığır Kültür	9.716	8.7
Manda	1.030	0.9
Toplam	**111.246**	**100.0**

Şekil 12: Ordu ili Büyükbaş Hayvancılığının Türlere göre dağılımı(2015)



Karakeçili Türkmenleri tarafından sürdürülmektedir. Karayaka koyunu, tüyleri uzun ve düzgün, ince ve uzun kuyruklu, et verimi yüksek canlı ağırlığı 35-40 kg kadardır(Bulut, 1992, 251). Kışı Bafra ve Çarşamba Ovaları gibi alçak sahil alanlar ile Yeşilırmak, Bolaman Çayı gibi vadi tabanı alçak alanlarda kışlak tabir edilen köylerinde geçiren aileler yazları tamamen 15 mayıstan 15 eylüle kadar uzun bir süre yaylada geçirmektedirler. Bu ailelerin Karagöl Yaylası'ndaki obaları bulunmaktadır. Yayla ile kışlak arasında geçici iskân yerleri de mevcut olup, bunlara mezra, güzle ve cenik adı verilmektedir. Yani kışlaktan yaylaya bir çırpıda ulaşılmaz aradaki ekenek ve konaklama yerleri de bulunmaktadır.

En fazla yetiştirilen küçükbaş hayvan türü Karayaka koyunu olup toplam küçükbaş hayvan varlığının %97,8'ini oluşturmaktadır (Tablo 13, Şekil 14). Sayıları 100'ü bulmayan

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Tablo 12: Türlerine göre hayvan sayısı(baş)

YIL	Dana ve buzağı: erkek (baş)	Dana ve buzağı: dişi (baş)	Tosun: 1-2 yaş (baş)	İnek: 2 yaş ve üzeri (baş)	Sığır: 2 yaş ve üzeri (baş)	Sığır: 2 yaşın altında (baş)	Manda (baş)	Koyun (baş)	Keçi (baş)	Kümes hayvanı (baş)
1995	0	0	0	137.222	21.831	74.497	4.190	158.520	1.270	731.756
1996	0	0	0	137.152	25.995	78.813	3.900	158.270	1.300	539.430
1997	0	0	0	133.245	27.029	78.036	3.590	161.510	1.190	789.400
1998	0	0	0	131.776	23.595	78.629	3.140	161.090	1.120	809.700
1999	0	0	0	130.840	24.261	78.489	2.870	156.620	980	851.695
2000	0	0	0	123.260	24.775	77.335	2.440	150.050	1.320	788.770
2001	0	0	0	114.949	17.633	72.788	1.950	131.360	1.130	591.300
2002	0	0	0	85.770	11.679	54.679	1.019	109.509	1.675	536.435
2003	0	0	0	79.433	21.899	31.509	1.010	98.983	1.303	496.586
2004	13.504	15.706	12.074	51.564	3.956	0	870	97.573	2.185	467.052
2005	16.002	17.279	15.892	54.868	4.384	0	1.409	119.976	1.357	314.114
2006	14.650	16.219	14.063	61.242	3.334	0	722	105.552	2.375	298.265
2007	13.509	15.394	13.405	58.889	2.181	0	700	96.725	1.595	317.740
2008	12.373	13.132	10.851	54.535	1.300	0	528	87.211	1.075	243.317
2009	10.988	12.240	8.562	51.506	1.634	0	585	74.354	1.100	195.915
2010	10.969	12.742	11.918	51.730	2.471	0	685	85.517	1.125	200.598
2011	12.581	12.903	8.916	58.162	1.951	0	762	86.819	1.152	205.416
2012	15.575	17.212	12.369	82.237	4.518	0	777	110.414	1.855	224.314
2013	15.746	17.524	11.259	80.234	5.318	0	1.025	118.385	2.197	247.721
2014	14.545	14.588	8.913	66.699	4.627	0	939	118.435	3.926	464.245
2015	15.626	15.960	10.820	62.305	4.699	0	1.030	121.097	2.593	475.471

Kaynak: TUİK uzun yıllık verilerinden faydalanılmıştır.

merinos varlığına %2,1'lik pay ve 2593 adet mevcudu ile kıl keçisini de eklemek mümkündür. Kıl keçisi orman köylerinde beslenmektedir.

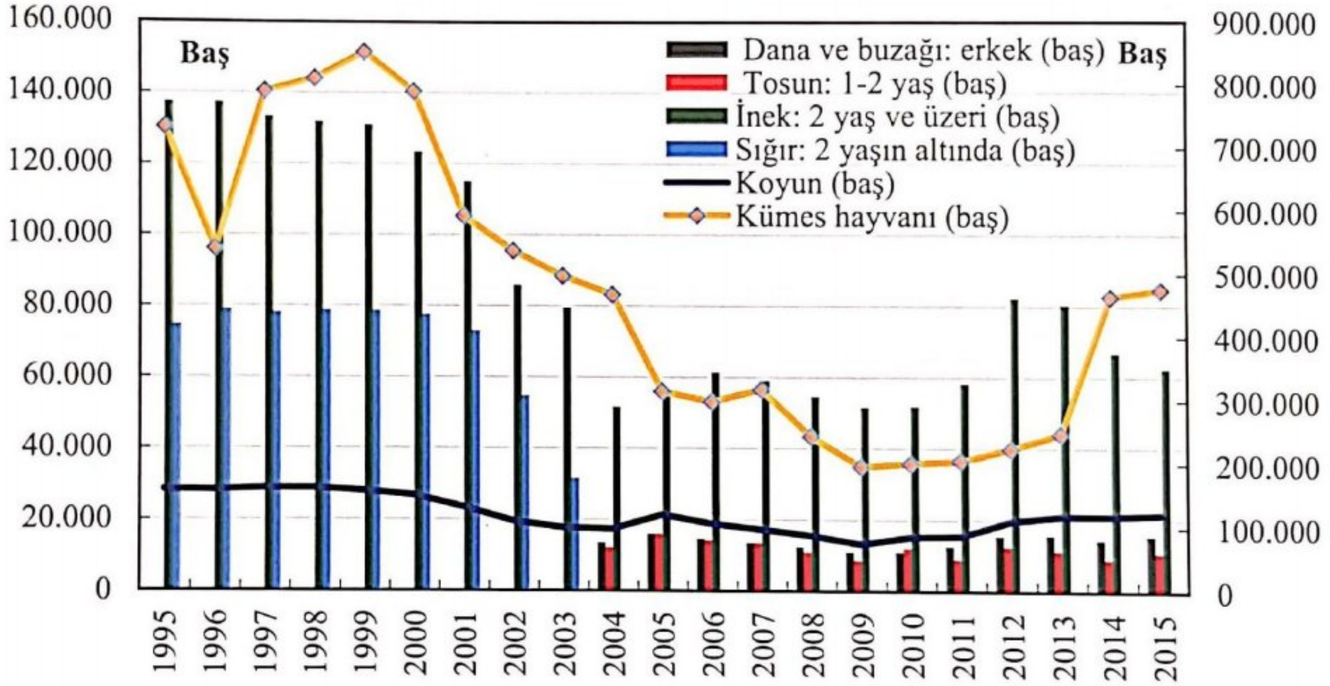
Ordu ilinde arazi koşulları, yaylacılık gibi faaliyetler nedeniyle aileler at, eşek ve katır cinsinden yük ve çeki hayvanı beslemeyi sürdürmektedirler. Nitekim 2015 TUİK verilerine göre yörede 755 at ve 621 kadar eşek varlığı bulunmaktadır (Tablo 14). Ayrıca istatistiklere geçmemesine rağmen dağ köylerinde arazi koşullarının zorluğu nedeniyle katırlardan yararlanıldığı da bir gerçektir.

Küçükbaş hayvancılık bakımından Ordu ilindeki faaliyetlerde en önemli türü koyun oluşturmaktadır. Küçükbaş hayvan grubuna dahil olan keçi ise yetiştiricilik bakımından Ordu ilinde sayıca diğer türlere göre çok azdır.

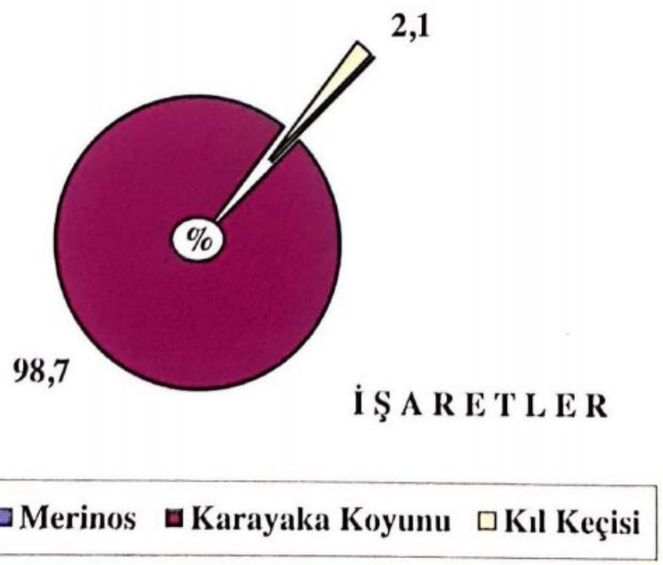
CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Şekil 13: Yıllara göre Hayvan sayısı (baş)



Şekil 14: Ordu İli Küçükbaş Hayvan Varlığının Türlere Dağılışı(2015)



Tablo 13.: Ordu İli Küçükbaş Hayvan Varlığının Türlere Dağılışı(2015)

Küçük Baş Hayvancılık

Hayvan Türü	Hayvan Sayısı	%' si
Koyun(Merinos)	63	0.1
Koyun Yerli(-Karayaka)	121.034	97.8
Keçi(Kıl)	2.593	2.1
Toplam	123.690	100.0

Tablo 14. Ordu İlinde yük ve çeki hayvan varlığı

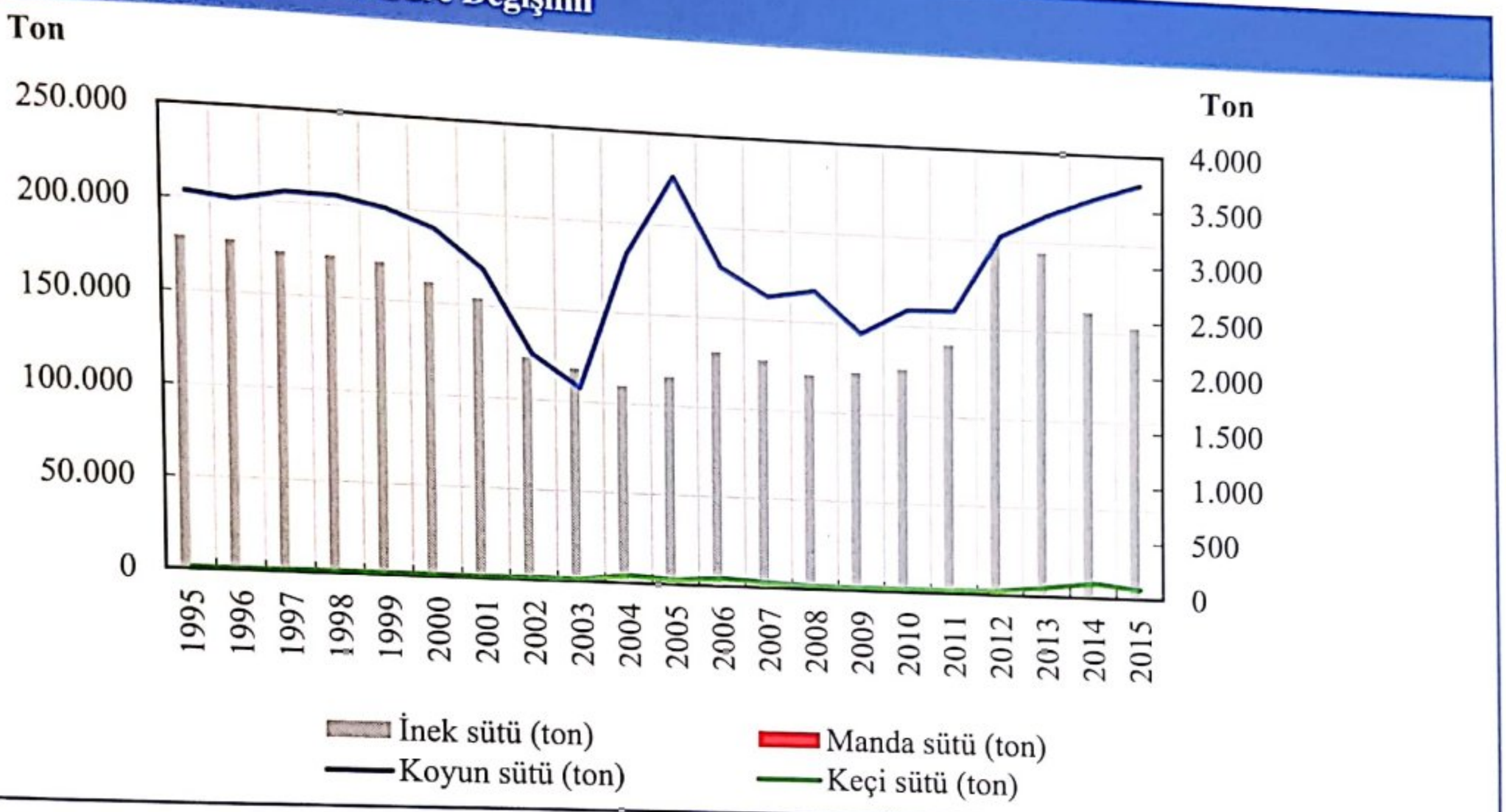
Tek tırnaklılar

Hayvan Türü	Hayvan Sayısı
At	755
Esek	621

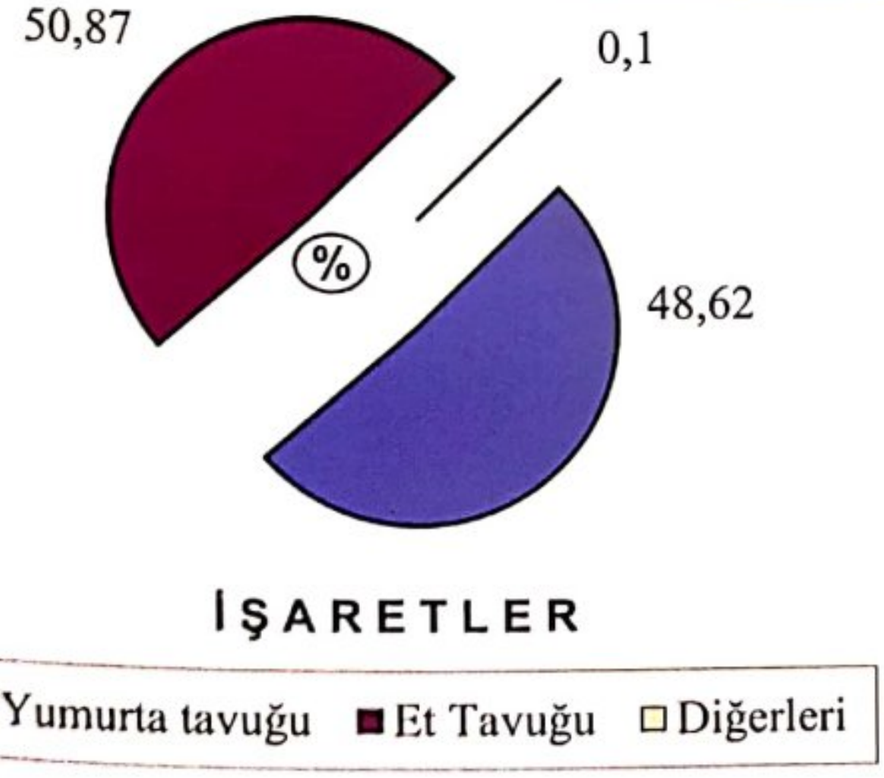
CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Şekil 15: Hayvansal Üretimin Yıllara Göre Değişimi



Şekil 16. Ordu İli Kümes Hayvanları Varlığı(2015).



Hayvan yetiştiriciliğiyle doğru orantılı olarak gerçekleşen ve hayvan sayısına göre dalgalanma gösteren hayvan ürünleri üretimi (Tablo 15) yıllara göre verimde önemli değerlerde dalgalanma göstermektedir. Hayvan baş sayısının, yetiştiriciliğin artması ve azalması sonucunda süt üretimi, et üretimi, yumurta sayısı ve bal üretimi yıldan yıla değişiklik göstermektedir.

Bu üretim miktarları (Tablo 15) Ordu ili hem ekonomi hem de yöre halkının gelirlerine doğrudan ve dolaylı yollarla etki etmektedir. Son yıllarda et üretimindeki ölçümlerin yapılmaması ve entegre tesislerinin veri toplamada yetersiz kalışından dolayı toplam üretim verilerinde eksiklik gözlenmektedir.

Kümes hayvancılığı açısından da önemli büyüklüklere ulaşan Ordu ilinde en çok yumurta tavuğu ve kesimlik et tavuğu yetiştirilmektedir. Büyük bir bölümü tavuk çiftliklerinde gerçekleştirilen bu üretimin yanı sıra her ailede birkaç adet ev tavuğu yetiştirilmesi de yaygındır. Nitekim il tarım istatistiklerinde bulunan toplam 475,471adet kanatlı hayvanın %50,87'si yumurta, %48, 62'si et tavuğundan oluşmaktadır (Tablo 16. Şekil 16).

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Tablo 15. Ordu İli Hayvansal Ürünler Üretim Miktarı

YIL	Beyaz et (ton)	Tavuk yumurta sayısı (1000)	İnek sütü (ton)	Manda sütü (ton)	Koyun sütü (ton)	Keçi sütü (ton)
1995	127	98039	179338	2200	3255	17
1996	102	80563	178396	2185	3207	17
1997	179	117620	173443	1934	3289	17
1998	0	139980	172621	1703	3282	21
1999	36	128724	170694	1566	3204	19
2000	0	123537	161523	1378	3052	17
2001	0	101379	154101	1020	2721	15
2002	0	76461	123217	441	2005	24
2003	0	85028	118392	612	1722	23
2004	0	97863	109819	320	2929	68
2005	0	55706	116172	389	3627	46
2006	0	55843	131102	256	2854	74
2007	0	67386	127915	225	2611	48
2008	0	48598	120646	212	2683	29
2009	0	41284	122976	249	2320	32
2010	0	0	125795	302	2548	33
2011	0	0	140594	359	2555	34
2012	0	0	199547	463	3240	43
2013	0	0	194392	590	3441	87
2014	0	0	161678	448	3602	136
2015	0	0	153494	533	3740	91

Kaynak: TÜİK uzun yıllık verileri

Tablo 16. Ordu İli Kümes Hayvanları Varlığı(2015).

Kümes Hayvanları		
Hayvan Türü	**Hayvan Sayısı**	**%'si**
Yumurta Tavuğu	241.898	50,87
Et Tavuğu	231.200	48,62
Ördek	1.038	0.002
Hindi	1.155	0,002
Kaz	180	
Toplam	475.471	100.0

ARICILIK

Arıcılık Ordu'da yıllar itibarıyla büyük gelişme gösteren ve başlıca geçim kaynaklarından birini oluşturan önemli bir hayvancılık faaliyetidir. 1940'lı yıllara kadar sadece ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ilkel kovanlarla yapılan arıcılık, 1960 yılından sonra modern kovanlarla gezginci olarak yapılmaya başlanmıştır.

Ordu ilinde 2013 yılı Mart ayında sıcaklığın 31,1°C'ye, Nisan ayında 24,5°C'ye ve Mayıs ayında da 28,4°C'ye kadar yükseldiği görülmüştür. Bu sıcaklık değerlerinin bal arılarının polen toplamak için uçuşa çıktıkları 21-35°C arasındaki ideal sıcaklık değerlerinin arasında olduğu görülmektedir(Öder,2006; Doğaroğlu ve Doğaroğlu, 2012). Yağışlı gün sayısının mart ayında 15 gün, nisan ayında 14 gün ve mayıs ayında da 12 gün olması, bal arılarının kolonilerine polen taşımaları için yeterli açık ve güneşli günlerin olduğu görülmüştür. Yine rüzgar hızının arıların uçuşunu etkilediği >17,7 km/h (Öder,2006) günlerin mart ayında 9 gün, nisan ve mayıs aylarında ikişer günle sınırlı olması bu dönemde rüzgarın önemli derecede kovanlara polen taşınmasını engellemediği anlaşılmaktadır. Ordu ili meteoroloji verilerinin ilkbahar döneminde bal arılarının uçuş aktivitelerine çıkarak polen toplamaları ve böylece kuluçka faaliyetlerinin gelişmesi için uygun olduğu, ayrıca mart-mayıs döneminde sıcaklıkların artmasıyla birlikte yağan yağmurların bitkilerin gelişimini olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir (Anonim, 2013b). Flora çeşitliliği bakımından ise 53 familyaya ait 147 takson tespit edilmiştir. Tespit edilen bu taksonların 22 adedi (%14.97) Fabaceae ve 21 adedi (%14.29) Rosaceae familyalarına aittir. Bunu sırasıyla Asteraceae (12 tür; %8.16), Scrophulariaceae (6 tür; %4.08) ve diğer familyalar takip etmektedir. Tespit edilen taksonlardan 112 takson (%76.19) çok yıllık, 30 takson (%20.41) tek yıllık ve 5 takson (%3.40) ise iki yıllık olarak belirlenmiştir. Bitkiler sırasıyla en fazla Fabaceae, Rosaceae, Asteraceae, Scrophulariaceae ve Lamiaceae familyalarına ait oldukları görülmüştür. Bu familyalar Türkiye ve Ordu florasında fazla sayıda türle temsil edilmektedir (Deveci, 2012a; 2012b; Anonim, 2013a). Baydar ve Gürel (1998), bal arıları tarafından en fazla tercih edilen polenler arasında Fabaceae tipi polenlerin önemli bir yeri ol-

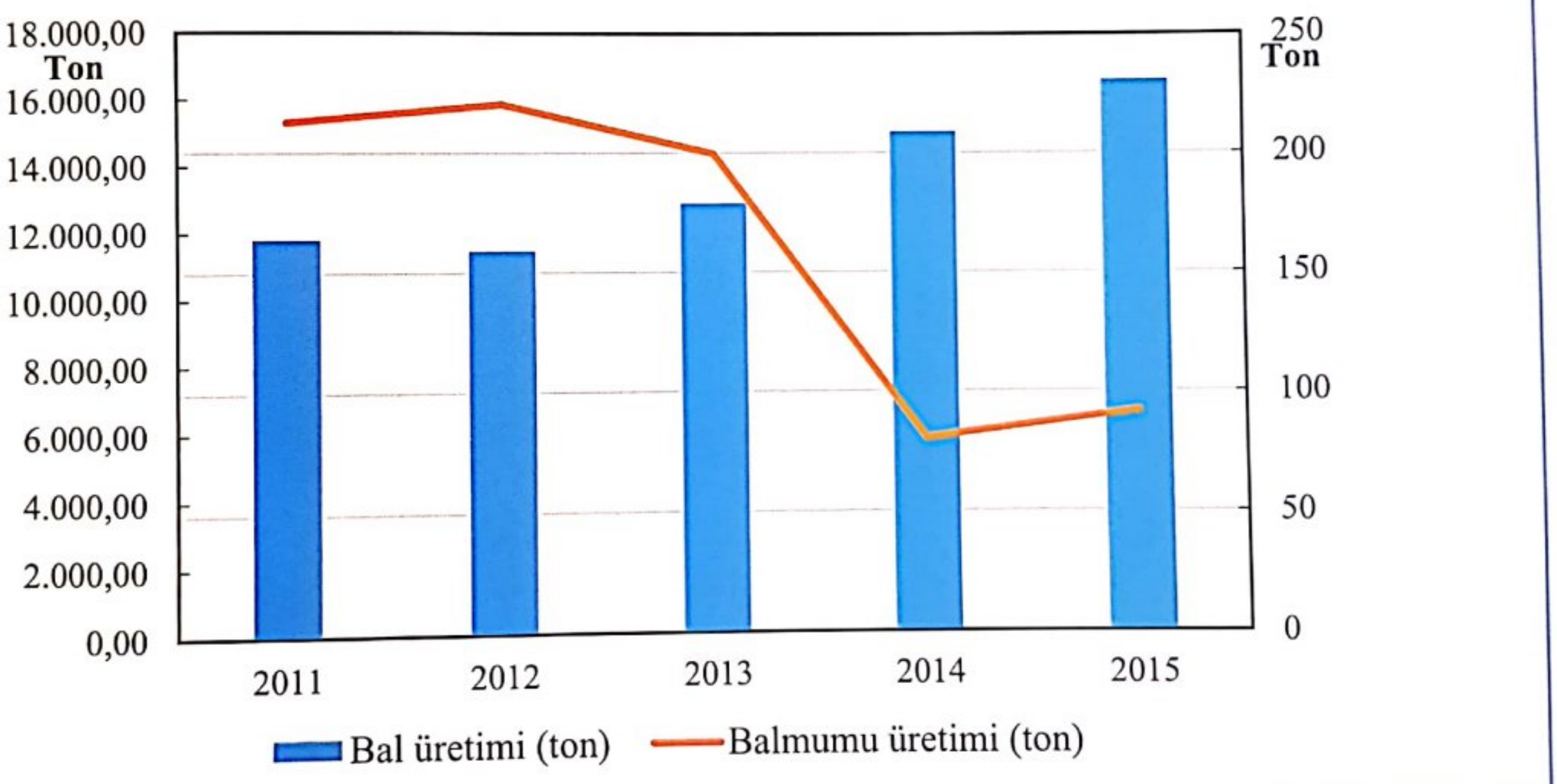
CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Tablo 17. Ordu İli Arıcılık Göstergeleri(2015).	
Arıcılık	
Arıcılık yapan işletme sayısı	2.674
Toplam kovan sayısı	556.593
Bal üretimi(kg)	16.600.745
Bal mumu üretimi(kg)	91.625

duğunu, Fabaceae familyasına giren türlerin polenlerinin diğer familyalardan türlerle karşılaştırıldığında hem protein hem de mineral maddelerce çok daha zengin olduğu, polen tercihinde polen kalitesinin de önemli olduğu sonucuna varılabildiğini belirtmişlerdir. Ordu ili hem florası hem de iklimi ile arıcılık faaliyetlerine uygun özellikler taşımaktadır.

Şekil 17: Ordu İli Bal ve Balmumu Üretimi(2015)



Tablo.18 Ordu ili Arıcılık Faaliyeti ve Bal Ürünleri Üretim Miktarı

Yıl	Arıcılık yapan köy sayısı(adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı(adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2011	448	-	458.037	236	458.273	11.820,23	212,834
2012	455	-	487.091	123	487.214	11.457,65	220,318
2013	-	3.881	519.697	139	519.836	12.864,55	199,523
2014	-	2.549	526.978	100	527.078	15.038,90	80,3
2015	-	2.674	556.508	85	556.593	16.600,75	91,625

Kaynak: Ordu İl Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerinden faydalanılmıştır.

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı



Foto 15: *Akkuş'ta arıcılık (Mehmet Nebi Gedik).*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı





Lütfi Aydın

Ordu ili bulunduğu konum itibarıyla il sınırları içinde bulunan yayla kuşağının varlığı ve bitki örtüsünün zenginliğiyle özellikle Arı Yetiştiriciliği, Bal, Balmumu üretiminde Türkiye'de 1. sıradadır. İldeki göçebe arıcılığın varlığı, İl Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünün bal üretimi, arı yetiştiriciliği ve çeşitli devlet teşvikleri, desteklemeleriyle hayvansal üretim alanında bal ve balmumu üretimim diğer ürünlere nazaran oldukça fazladır. Ordu ilindeki flora türü bakımından orman güllerinden, kestane vb. bitkilerden polen toplayan arıların beslenme alanıdır. Deli bal olarak bilinen bal türü ordu ilinde yaygın biçimde üretilmektedir. 2015 yılında Ordulu 2674 arıcılık yapan aile olduğu, bunlara ait toplam kovan sayısının 556 bini bulduğu, bal üretimin 16.600 ton ve 91 ton kadar da balmumu üretildiği anlaşılmaktadır (Tablo 17).

Ordu ilinin en önemli gelir kalemi, Türkiye istihsalinin yaklaşık %30'una sahip olduğu fındıktır. Fındıktan sonra en çok gelir getiren tarımsal kökenli iştigal konusu ekonomik uğraştır. Ordu'nun florası ya da iklimi arıcılık açısından faaliyetlerini belirleyen tek ölçüt olmamıştır. Ancak Türkiye florasını değerlendirerek yola çıkan Ordulu gezginci arıcılar, arıcılığı Ordu'nun ekonomisine fındıktan sonra ikinci sırada gelir getiren tarımsal bir faaliyet olarak yapmaya başlamışlar ve Ordu'yu Türkiye'de bal üretiminde birinci sıraya yerleştirmişlerdir (TUİK, 2015).

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Arıcılık özellikle kırsal kesimlerde yaşayanlar için iyi bir gelir kaynağıdır. Tarımsal üretimi ve geliri çoğunlukla fındığa dayalı Ordu ilinin her ilçesinde bal üretimi yapılabilmektedir. Bal üretimi %100'e varan oranlarda fenni kovanlarda gerçekleştirilmektedir. Geleneksel kovanların sayısı son derece azalmıştır.

Ordu İlinde bal üretiminin % 80'den fazlasını gezginci arıcılar gerçekleştirmektedir. Balın üretildiği coğrafya gezginci arıcıların tercihine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bir koloniden daha fazla ürün alabilmek ve bitkilerde tozlaşmayı sağlamak amacıyla kovanların bir yerden başka bir yere taşınmasına "gezginci" (seyyar) arıcılık denir. Arıcılık yapılan bölgede çiçeklenmesi kısa süren az sayıda ballı bitki varsa gezginci arıcılık yapıp kovanları nektar ve polen kaynakları yönünden zengin başka yerlere taşımak gerekir. Gezginci arıcılık sayesinde değişik zamanlarda değişik bitkilerden yararlanılarak daha çok ürün almak mümkündür. Kovanların taşınması ilkbahar sonu ve yaz başlangıcında sahil ve ovalardan yüksek yaylalara; yaz sonu ve sonbaharda ise çam ve sahil bölgelerine olur(Ordu Ticaret Borsası, 2013).

Ordulu arıcılar İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu illerine mevsim farkından dolayı gitmektedir. Bu bölgelerin yayla ve kır çiçeklerini arılarıyla buluşturmaktadır. Çünkü Karadeniz kıyı kuşağında erken başlayan tarımsal faaliyetler, ilaçlama



Foto 16: *Ordu İlinde Gezginci Arıcılık (Anonim). Arıcılık Araştırma Enstitüsü, Dedeli Mahallesi, Altınordu (Arıcılık Araş. Enst. Arşivi).*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Tablo 19. Yıllara göre Ordu ilinde Bal Üretimi

Yıl	Arıcılık yapan köy sayısı(adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı(adet)	Yeni kovan sayısı	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
2002	**580**	**-**	**320.821**	**243**	**321.064**	**9.818,70**	**315,178**
2003	574	-	315.626	203	315.829	8.549,08	343
2004	589	-	318.623	0	318.623	10.195,94	339,864
2005	528	-	323.838	0	323.838	8.906,33	412,148
2006	505	-	333.437	0	333.437	9.584,24	290,26
2007	471	-	343.054	0	343.054	9.817,76	314,928
2008	467	-	323.901	0	323.901	9.203,19	181,884
2009	480	-	406.204	230	406.434	9.644,69	176,051
2010	502	-	436.142	140	436.282	10.380,34	197,951
2011	448	-	458.037	236	458.273	11.820,23	212,834
2012	455	-	487.091	123	487.214	11.457,65	220,318
2013	-	3.881	519.697	139	519.836	12.864,55	199,523
2014	-	2.549	526.978	100	527.078	15.038,90	80,3
2015	**-**	**2.674**	**556.508**	**85**	**556.593**	**16.600,75**	**91,625**

Kaynak; Hayvancılık İstatistikleri, TUİK, 2016

**Arıcılık yapan köy sayısı 2013 yılından itibaren "Arıcılık yapan işletme sayısı" olarak değiştirilmiştir*

gibi nedenlerle henüz mayıs sonu haziran başında gelişen zengin alpin çayırlar ve bitkiler bölgesi florası büyük önem taşımaktadır. Bu bölgelerde 4-5 ay arılar bal yapmaktadır. Dolayısıyla kısa bir kış dinlenmesinin dışında uzun bir arıcılık sezonu yaşanır(Bulut-Zaman, 2013).

Türkiye'de ilk kez Ordu Arıcılık Araştırma Enstitüsü ve Ordu Valiliği İl Özel İdaresi tarafından 2005 yılında geliştirilen ve uygulama sonucunda başarı sağlanan Mobil Arıcılık Sistemi (MAS), 2009 yılında üretilmeye başlanmıştır. Bu sistem sayesinde gezginci arıcılar tarafından büyük sorun olan, nakil işlemlerindeki kovan taşıma, baraka kurma ve konaklamada büyük kolaylık sağlanmaktadır. Mobil arıcılık sistemi üzerinde bal süzme ünitesi, depolama tankları mevcut olup üreticilerin bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde tasarlanmıştır.

Ordu ilinde 2015 yılı TUİK verilerine göre arıcılık yapan 2.674 işletme bulunmaktadır. Toplam 556.593 adet kovanla arıcılık yapılmakta olup bu faaliyetten 16.000,75 ton bal ve 91,625 ton bal mumu elde edilmektedir. İlimizde, gerek hayvansal üretim içerisindeki yeri bakımından gerekse pazarlanan hayvansal ürünler içerisindeki yeri bakımında bal ve balmumunun ürün değeri % 50'yi geçmektedir (Tablo 20, Şekil 20).

Ordu ili Türkiye arı varlığının % 7,67'sine sahip olup, Türkiye bal üretiminin %12,85'ini gerçekleştirmektedir. Ancak arıcıların %80'inin gezginci arıcı olduğu dikkate alınarak üretim miktarının Ordu ilinden sağlanmadığı bilinmektedir. Türkiye'de ortalama olarak koloni başına bal verimi 14-15 kg iken, Ordu'da koloni başına bal verimi 25-30 kg düzeyine çıkabilmektedir. Haliyle ilimizde kovan başına ortalama verim hem dünya ortalamasından düşük, Türkiye ortalamasından yüksektir(Ordu Ticaret Borsası,2013). İlde hem ko-

CamScanner ile tarandı

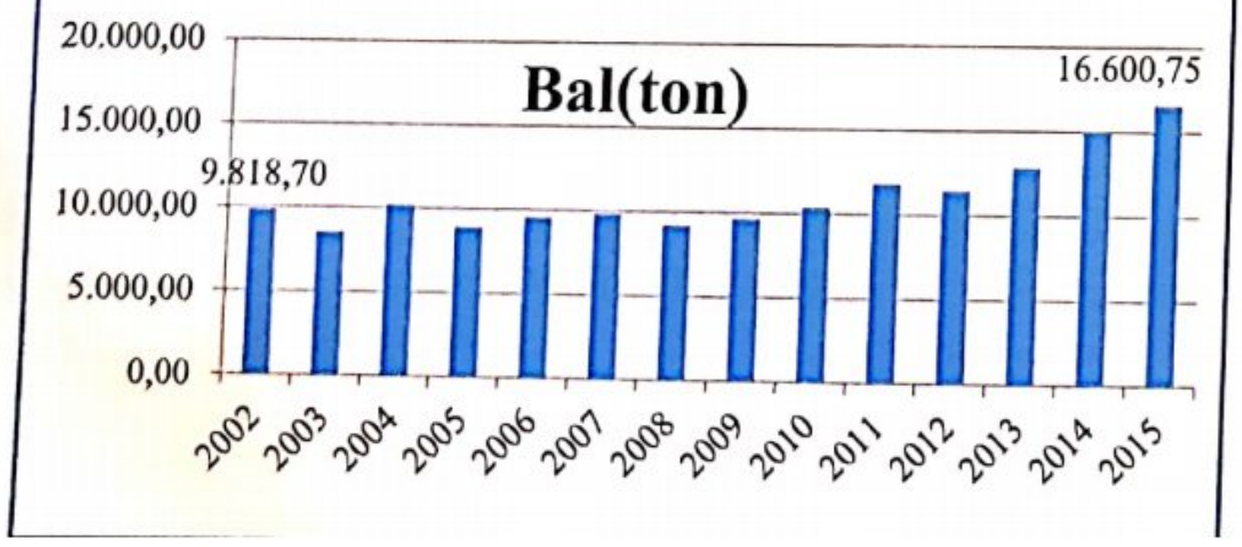
CamScanner ile tarandı

Tablo 20: Ordu'nun İlçelerinde Bal Üretimi(ton, 2015)

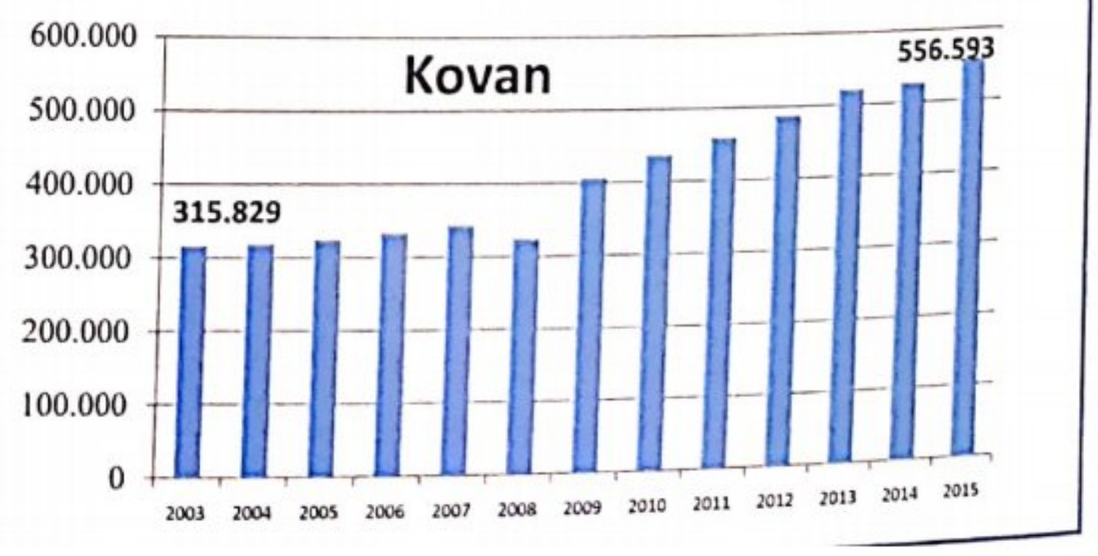
İlçe Adı	Arıcı köy Arıcılık yapan işletme	Yeni kovan	Eski kovan	Toplam kovan	Bal üretimi	Balmumu üretimi
Merkez	462	92.232	119	92.351	2.867,00	76
Akkuş	10	820	0	820	11,48	1,64
Aybastı	43	2.950	0	2.950	78,954	1,545
Çamaş	56	8.954	0	8.954	179,08	2,255
Çatalpınar	198	36.052	0	36.052	830	3,6
Çaybaşı	25	950	0	950	11,4	0,83
Fatsa	1.160	29.125	0	29.125	364,062	2,347
Gölköy	231	49.766	0	49.766	1.470,00	3,85
Gülyalı	75	3.350	0	3.350	73,7	7,3
Gürgentepe	500	65.000	0	65.000	1.625,00	1
İkizce	23	2.241	20	2.261	25	0,05
Kabadüz	26	5.033	0	5.033	90	2
Kabataş	134	34.408	0	34.408	688,16	7,495
Korgan	5	470	0	470	4,7	0,3
Kumru	41	6.380	0	6.380	119	3,6
Mesudiye	41	2.516	0	2.516	36,5	1,825
Perşembe	268	59.431	0	59.431	1.664,04	21
Ulubey	378	78.604	0	78.604	2.105,25	46,32
Ünye	205	41.415	0	41.415	621,225	16,566

*Kaynak; Hayvancılık İstatistikleri, TUİK, 2016 *Arıcılık yapan köy sayısı 2013 yılından itibaren "Arıcılık yapan işletme sayısı" olarak değiştirilmiştir.*

Şekil 18: Ordu İli Bal Üretiminin Yıllara Göre Değişimi



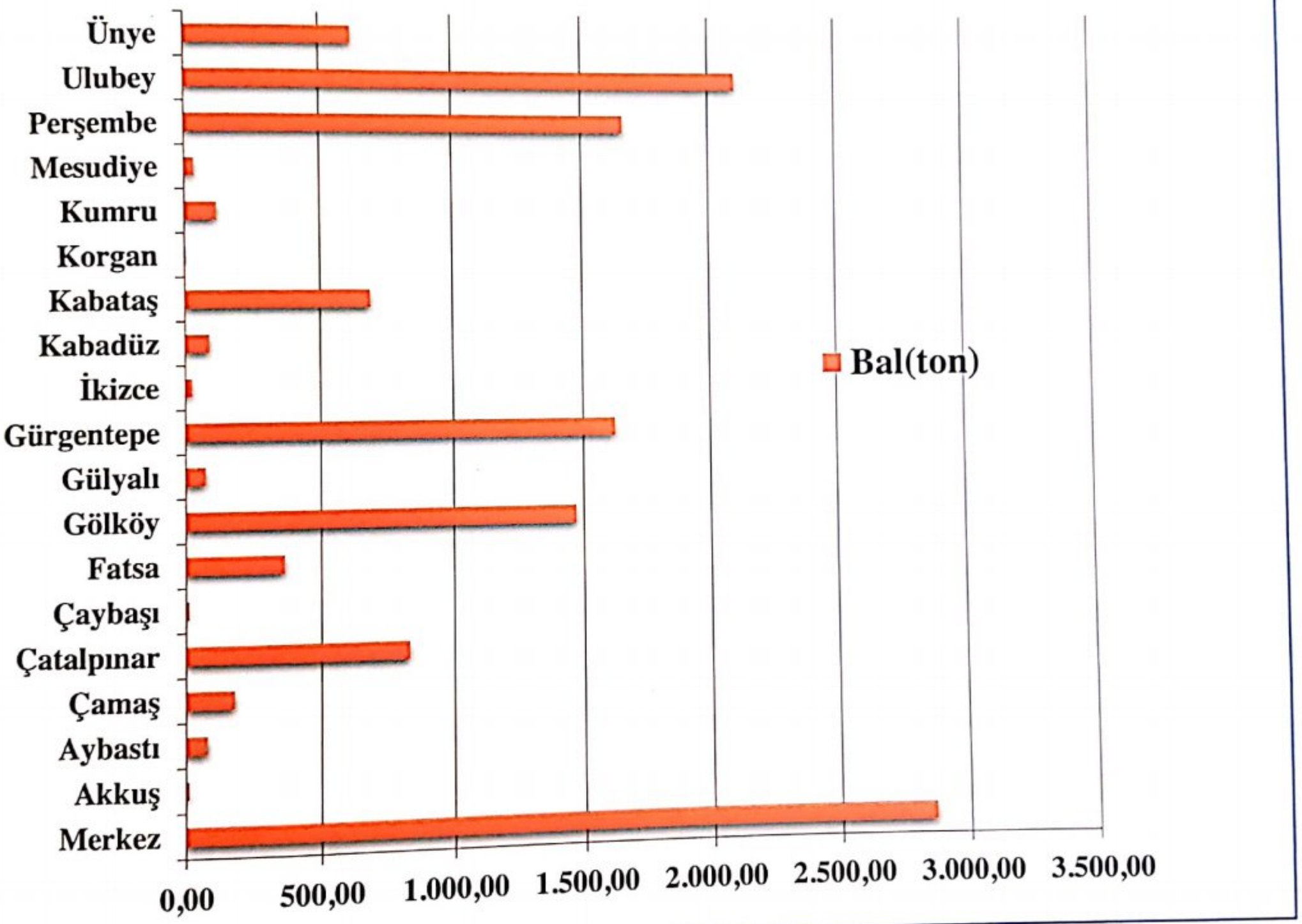
Şekil 19: Ordu İli Bal Üretiminin Yıllara Göre Değişimi



CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Şekil 20: Ordu'nun İlçelerinde Bal Üretimi(2015)



loni sayısı hem de bal üretimi bakımından sırasıyla Merkez, Ulubey, Perşembe, Gürgentepe ve Gölköy ilçeleri ilk 5 sırada yer almaktadır(TUİK,2015).

İlin her ilçesinde arıcılık yapılmasına rağmen Ünye, Kabataş ve Çatalpınar 500 ton, Fatsa 500 tona yaklaşan üretimiyle önem taşımaktadır.

Arıcılık, Ordu ili için yarattığı istihdam ve sağladığı gelir nedeniyle özel bir öneme sahiptir. Arıcılığın Ordu için uzun yıllardır süre gelen bir faaliyet olması ilde bir arıcılık kültürünün yerleşmesine neden olmuştur. Kovan başına verim göz önünde bulundurulduğunda Türkiye ortalamasından yüksek fakat dünya ortalamasından düşüktür (Arıcılık Araştırma Enstitüsü, sayı.1, 2008). 2014 yılı verilerine göre ise Türkiye dünyada bal üretiminde 2. sıradadır. Ordu Araştırma İstasyonu dünyada Çin'den sonra en fazla bal üretiminin Türkiye'de gerçekleştiğini ve Ordu ilinde en fazla üretimin gerçekleştiğini belirtmiştir. Ordu'da üretilen bal miktarı 109 ülkenin ürettiği bal miktarından daha fazladır.

Arıcıların büyük bölümü orta yaş veya yaşlı yetiştiricilerden oluşmaktadır ve genç arıcı sayısı oldukça azdır. Bu

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

durum eski yöntemlerin devam ettirilmesine ve dolayısıyla bakım, besleme, hastalıklarla, parazitlerle ve arı zararlılarıyla mücadelede yetersizliklerden dolayı düşük verim elde edilmesine neden olmaktadır.

2016 yılının ilk aylarında Ordu'da arı yetiştiriciliği yapmak isteyen kadınlara temel arı yetiştiriciliği, polen toplama ve polen üretimi teknikleri öğretilmesi konusunda kurs verilmiştir. Arıcılık faaliyeti üzerine Arıcılık Araştırma Enstitüsünün ve Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğünün hazırladığı birçok proje bulunmaktadır. Örneğin, "Bal Senin, Polen Benim" ve "Arım Balım Peteğim" gibi...

BALIKÇILIK

TR90 Bölgesi illerinden olan Ordu ilinin yıllık ortalama yüzey suyu miktarı 3.046 milyon m^3 tür. Ordu ilindeki akarsular, kaynaklarını sahile paralel uzanan dağlardan alarak, derin ve dik yamaçlı vadilerle kıyıya ulaşmaktadırlar. İl, arazisinin jeolojik yapısı dolayısıyla fazla miktarda erozyona neden olmaktadır. Bu yüzden de sahile ulaştıkları yerlerde küçük düzlükler meydana gelir. Bu alanlar, akarsuların sürüklediği topraklarla örtülmüş, verimli tarım toprakları haline gelmiştir. Akarsuların eğimleri fazla ve yatakları düzenlenmemiş olduğu için, sel karakteri göstermektedirler. Eriyen karlarla beslenen akarsular, devamlı yağışlarla büsbütün kabararak yatakları çevresindeki ekili-dikili topraklar üzerinde büyük hasar meydana getirirler. İlin başlıca akarsuları, doğudan itibaren Turnasuyu, Melet, Civil, Akçaova, Ilıca, Bolaman, Elekçi, Cevizdere, Curi ve Akça'dır. Bu akarsuların en uzunu 125 km ile Melet'tir. Bu akarsu aynı zamanda Orta Karadeniz ile Doğu Karadeniz'i birbirinden ayıran sınırdır. Ordu ilinde yapımı devam etmekte olan Topçam Barajı (132,60 hm^3 göl hacmi) bulunmaktadır.

Pont Krallığı devrinde (M.Ö III. I. yy) ilkel usullerle de olsa balıkçılık yoğundu. M.Ö yüzyıllarda Ordu kıyılarında Yunus Balığı avı yapılmaktaydı. Bu balığın yağı hem aydınlatmada hem de yemeklerde kullanılıyordu. Aynı zamanda titrak adı verilen balık da avlanmakta, çıkarılan yağlar İstan-



CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı



CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

bul'a sevk edilmekte, iskeletleri ise bahçe ve tarlalarda gübre olarak kullanılmaktaydı. Günümüze doğru, Ordu'da yaşayan halk, bilinçsiz ve aşırı avlanmadan, balık stoklarının azalması yüzünden kültür balıkçılığına yönelmiştir. Somon ve levrek üretimine yönelik ahşap ve plastik su içi kafesler (havuzlar), 1990 yılından itibaren kurulmaya başlamıştır. 2001 yılında Ordu'da 500 ton somon ve levrek üretilmiştir ve Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki levrek üretiminin tamamı Ordu ilinin Perşembe kıyılarında gerçekleşmiştir. Somon ve levrek yetiştirmek için Perşembe kıyılarında ilk havuzlar, 1992 yılında kurulmaya başlamıştır. 1994 yılı sonuna kadar her biri 3500 adet somon balığı yetiştirmeye elverişli 5x5 ebadında 32 kafes ile birlikte levrek üretilen 8500 adet kapasiteli 2 havuz kurulmuştur. Bu yolla üretilen balıkların tamamı yurtiçi pazarlara sunulmaktadır. 2007 yılı verilerine göre Ordu'da denizlerde kurulu işletmeler Doğu Karadeniz Bölümü'nde ilk sırada yer almaktadır(Zaman, M., Doğu Karadeniz Dergisi-13).

Ordu'da çoğunlukla dere üzerindeki işletmelerde (tatlısuda) ve sadece Gökkuşağı Alabalığı yetiştiriciliği yapılmakla birlikte Perşembe ilçesinde birkaç işletmede kafes yetiştiriciliği adı altında Gökkuşağı Alabalığı ve levrek üretimi yapılmaktadır. Tatlısu yetiştiriciliği yapan işletmeler çok düşük kapasitede çalışırken Perşembe ilçesinde kafes yetiştiriciliği yapan 6 işletmeden 5 tanesi 200 tonluk 1 tanesi ise 160 tonluk üretim yapmaktadır. Yine bu işletmelerin 5 tanesi kapasitelerini 500 tona 1 tanesi ise 450 tona çıkartma talepleri



Foto 18: *Karadeniz hamsisi (Lütfi Aydın).*

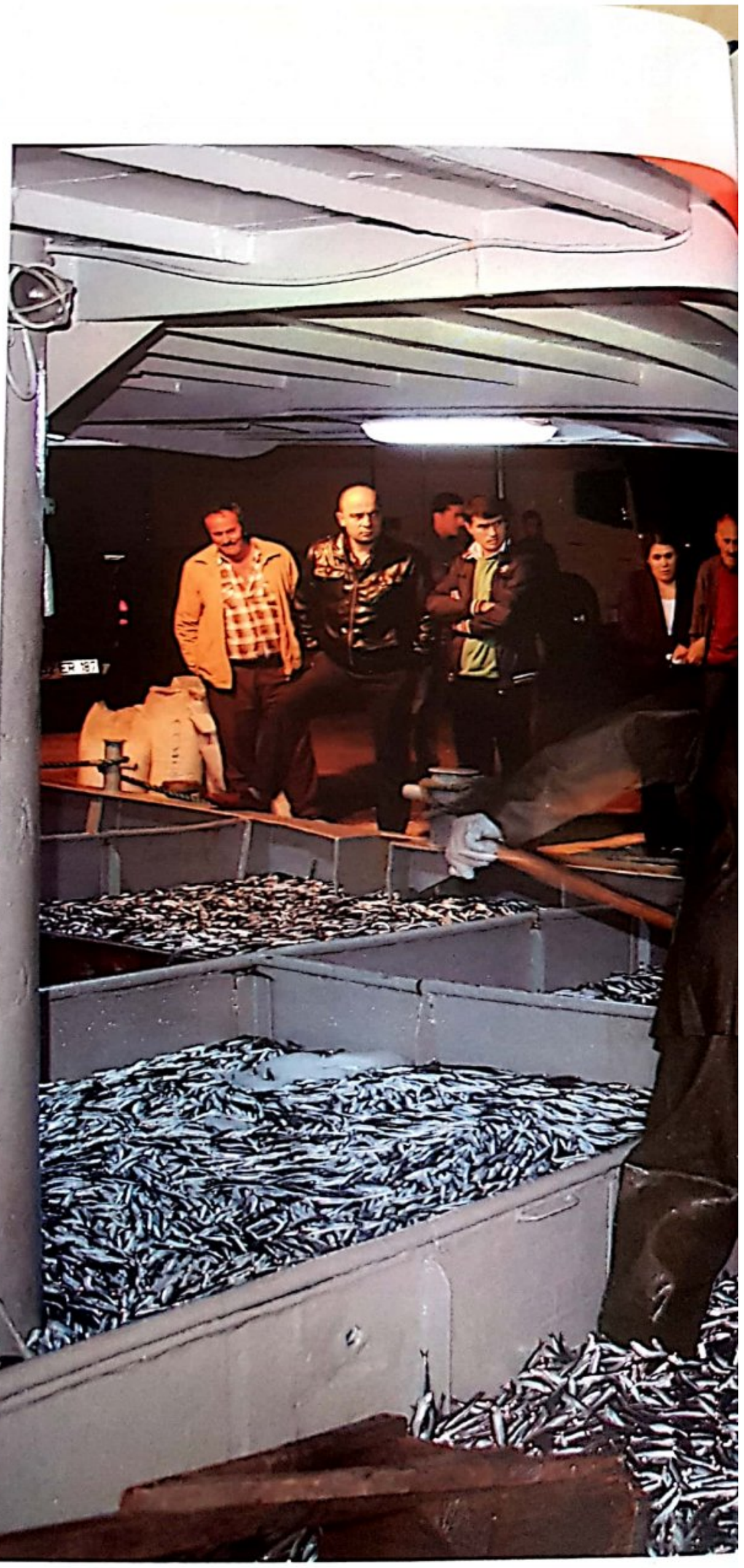
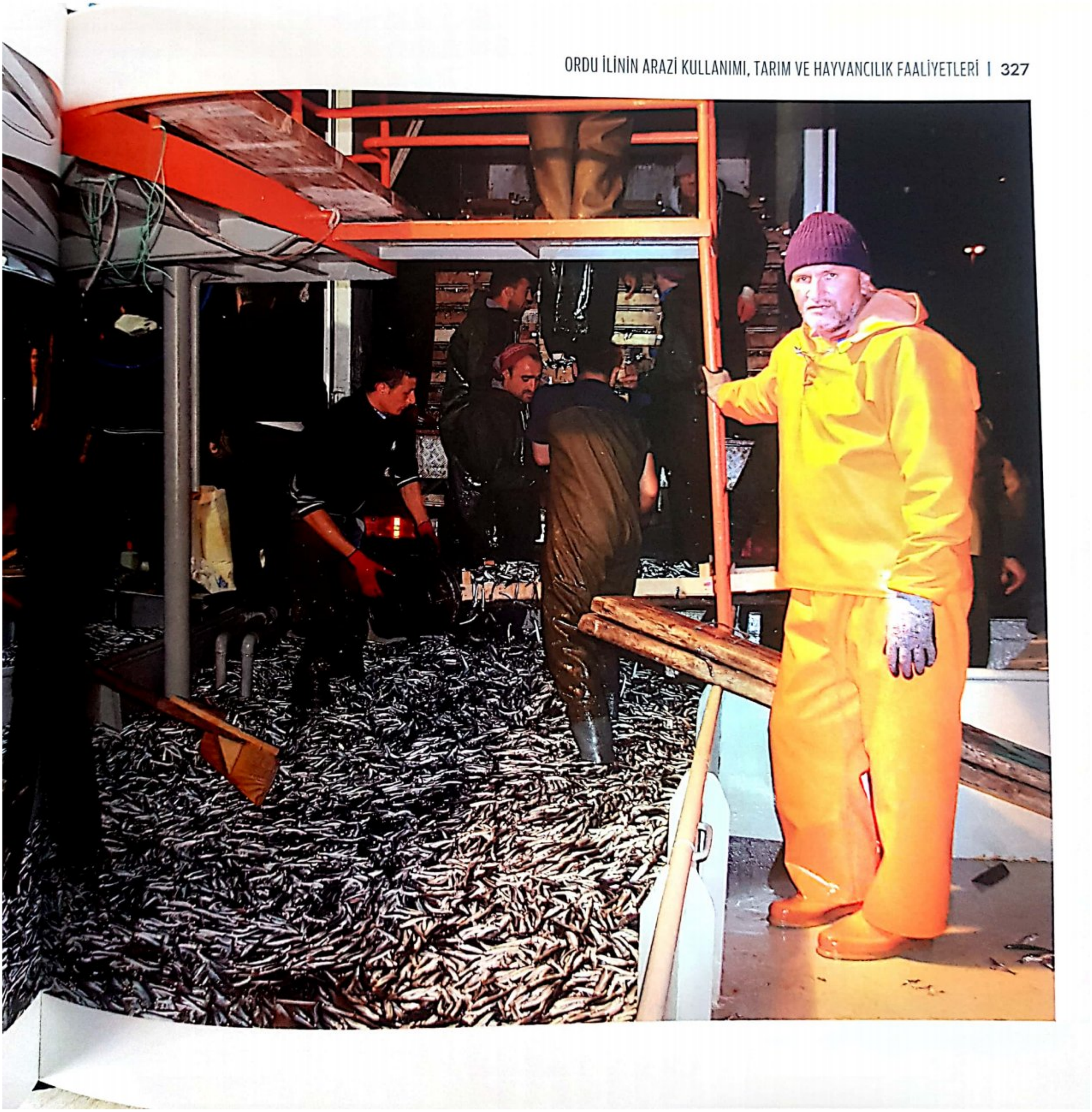


Foto 19: *Balıkçı teknelerinden bir görüntü (Lütfi Aydın).*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı



CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

bulunmaktadır. Ayrıca bir işletmenin 900 ton kapasiteli yeni bir tesis kurma talebi bulunmaktadır. Gerek tatlı su gerekse kafes yetiştiriciliği adı altında Karadeniz alabalığı yetiştiriciliği de yapılmasını sağlayacak olanakların sunulması gerekmektedir. Kafes yetiştiriciliği dışında yapılan tatlı su türü yetiştiriciliği kapsamında 2 adet 30 ton, 1 adet 25 ton, 1 adet 15 ton, 1 adet 12 ton ve 9 adet 10 ton kapasiteli işletme mevcut olup geri kalan işletmeler 10 ton'un altındadır (OTB-2016).

Ordu ili genelinde 36 adet işletme bulunmaktadır. Bunların 6 tanesi yüzer ağ kafeslerde, 27 tanesi ise tatlı suda yetiştiricilik yapmaktadır. Bu işletmelerin 13 tanesinde kuluçkahane mevcut olup, kendi yavru ihtiyacını karşılamaktadır. Ordu ilinde faaliyet gösteren işletmelerin 6 tanesi ekonomik nedenlerden dolayı üretime ara vermiştir. Bazı işletmelerin ulaşım-yol ve HES ile alakalı sorunları olmakta ve bir işletmede ise su kaynaklarının içme ve sulama amaçlı alınması üretim faaliyetini olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte faaliyette bulunan işletmelerde genellikle tatlı suda Gökkuşağı alabalığı yetiştiriciliği yapılmaktadır. İşletmelerin 16 tanesi kendi arazisi, 5 tanesi orman arazisi, 6 tanesi hazine arazisi, 1 tanesi mera arazisi üzerinde; 5 tanesi ise başka şahıstan kiralanarak kurulmuştur(Doğu Karadeniz Bölgesi Su Ürünleri Sektör Raporu, 2012).Ordu ilinde faaliyet gösteren işletmelerde üretimde bulunan personelin daha çok aile çalışanı olduğu görülmektedir. Ordu ilinde bulunan 33 işletmenin sahip olduğu imkânlar bakımından sadece 13 işletmede lokanta bulunmaktadır. Denizde ağ kafesi yapan Perşembe

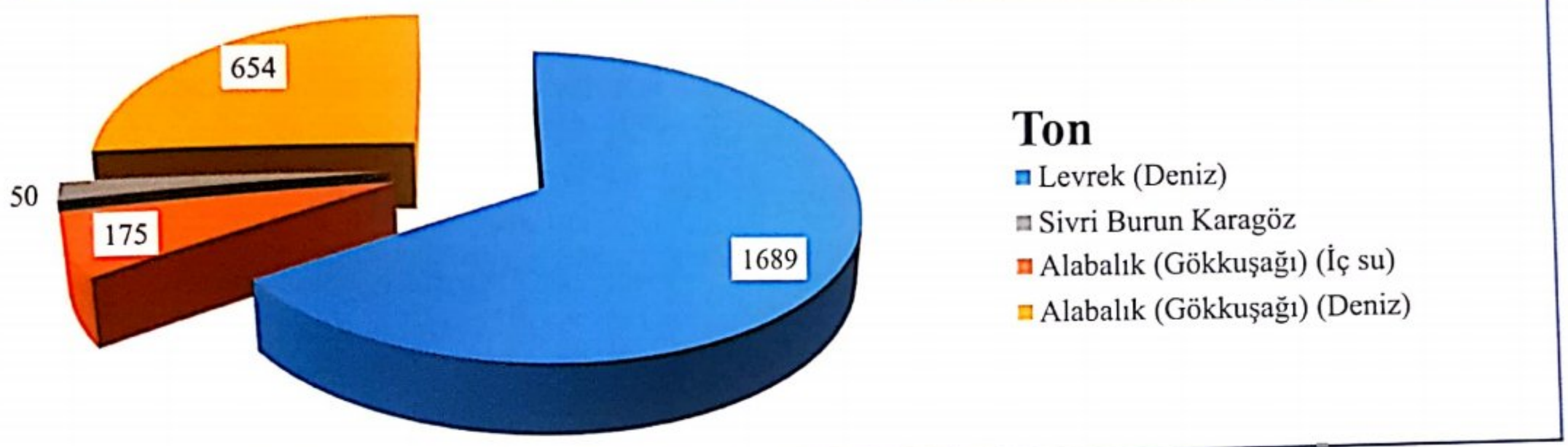


Foto 20: *Ağların hazırlanması (Lütfi Aydın).*

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

Şekil 21: Ordu İlinin Su Ürünleri ve Üretim Miktarları (2015/ton)



ilçesinde 6 işletme bulunmaktadır. İldeki tesislerden 16 tanesi işletmesini kendi arazisi üzerinde kurmuştur. Bununla birlikte ildeki 19 işletme Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından verilen yavru balık desteğini alırken, 14 tanesi herhangi bir destek almamaktadır. Ordu ilinde "İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği" bulunmamaktadır(O-TB-2016).

Balıkçı gemilerinin sayılarında artış 2002 yılından sonra durdurulmuştur. Ancak, mevcut teknelerin hacim, motor gücü ve kullandıkları av araç ve gereçlerinin boy ve derinlik ölçülerinde artış devam etmektedir. Dolayısıyla balıkçılık kapasitesi ve av gücü artmaya devam etmiştir. 2012 yılında mevcut balıkçı filosunun sayısında bir azaltma programı başlatılmış olmakla beraber, mevcut teknelerin hacim, motor gücü ve kullandıkları av gereçlerindeki artışı engelleyecek mekanizma halen uygulamaya konulmamıştır.

Ordu ilinde su ürünleri üretim miktarının TUİK 2015 verilerine bakıldığında, en fazla üretimin Levrek ve Gökkuşağı alabalığında (somon) yapıldığı görülmektedir. Ekonomik değeri yüksek bu su ürünlerinin ihracatı çoğunlukla yurtiçine yapılmaktadır. Ayrıca yaylalar ve yüksek bölgelerdeki akarsular ve bunların kol derelerinde alabalık avlanmaktadır.

Tablo 21: Ordu İlinin Su Ürünleri Ve Üretim Miktarları(2015/ton)

Su Ürünleri Yetiştiricilik Üretim	Miktarı (Ton)
Levrek (Deniz)	1689
Alabalık (Gökkuşağı) (İç su)	175
Sivri Burun Karagöz	50
Alabalık (Gökkuşağı) (Deniz)	654

Kaynak: TUİK, 2016

Ülkemizde 13.12.1996 tarihli 22846 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Balıkçı Barınakları Yönetmeliği›nde "Her türlü balıkçı gemilerine hizmet vermek maksadı ile mendireklerle korunmuş, yeterli havuz ve geri saha ile barınacak gemilerin manevra yapabilecekleri su alanı ve derinliğe sahip, yükleme, boşaltma, bağlama rıhtımları ile suyu, elektriği, ağ kurtarma sahası, satış yeri, idare binası, ön soğutma ve çekek yeri bulunan, büyüklüğüne ve sağladığı imkanlara göre balıkçı limanı, barınma yeri veya çekek yeri olarak adlandırılan kıyı yapıları" balıkçı barınağı olarak tanımlanmıştır. Yaklaşık 101 km Karadeniz'e kıyı şeridi bulunan Ordu ili sınırları içinde toplam 12 balıkçı barınağı (balıkçı barınağı barınma yeri veya çekçek yeri) balıkçı limanı, 1 barınma yeri ve 2 çekek yeri bulunmaktadır. Bunlar; Ünye Balıkçı Barınağı, Fatsa Balıkçı Barınağı, Fatsa Kurtuluş Çekek Yeri, Bolaman Balıkçı Barınağı, Yalıköy Barınma Yeri, Okçulu Çekek Yeri, Medreseönü Barınma Yeri, Mersin Köyü Balıkçı Barınağı, Perşembe Balıkçı Barınağı, Kışlaönü Balıkçı Barınağı, Kumbaşı Balıkçı Barınağı, Gülyalı Balıkçı Barınağıdır.

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı

KAYNAKÇA

Arıcılık Araştırma Enstitüsü, *Arıcılık Araştırma Enstitüsü Dergisi-1*, 2008

Baki, B., Dalgıç, G.,2009,Ordu ili Perşembe ilçesinde levrek yetiştiriciliği yapan işletmelerin üretim ve teknik özellikleri, *Anadolu Tarım Dergisi-24(1):8-12*, Samsun.

Balık, İ., Topçu, T., 2011, *Ordu İli Balıkçı Barınakları ve Sorunları*, Ordu Üniversitesi Deniz Bilimleri Fakültesi, Ordu.

Bulut, İ., 1992, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma Erbaa Ovası ve Çevresi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.251, Erzurum.

Bulut,İ.-Zaman, M., 2003, *Erzurum'da Arıcılığın Coğrafi Esasları ve Türkiye Arıcılığındaki Yeri*, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi *Journal of Social Sciences* Cilt *Volume* 3, Sayı *Number* 31, Aralık *December* 2003, s 141-157. Erzurum.

Deveci, M., Cınbırtoğlu, Ş., Demirkol, G., 2015, İlkbahar Dönemi Bitkileri ve Arıcılıkta Polen Kaynağı Bakımından Önemi, *Akademik Ziraat Dergisi 4(1):1-12*, Ordu.

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, *Ordu Yatırım Destek Ofisi*, 2011

DOKAP, *Ordu İl İstatistikleri*, 2014

Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, *Ordu ili Hayvancılık İstatistikleri*, 2014-2015

Ordu Ticaret Borsası, *Arıcılık*, 2013

Ordu Ticaret Borsası, *Balıkçılık Sektör Raporu*, 2016

Ordu Valiliği Çevre ve Şehircilik il Müdürlüğü, *Ordu Çevre Durum Raporu*, 2011

TUİK, *Hayvancılık İstatistikleri*, 2016

Tunçel, H., *Türkiye'de 1966-1986 yılları arasında arıcılığa genel bir bakış*, A.Ü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü, Ankara

Zaman, M., 2013, Orta ve Doğu Karadeniz'de Balıkçılık, *Doğu Coğrafya Dergisi*, s.31-78, Erzurum.

CamScanner ile tarandı

CamScanner ile tarandı